

Lärarens handbok

Temadagar om Agenda 2030

Lärarens handbok

Temadagar om Agenda 2030

RAUHANKASVATUS-
INSTITUUTTI

Ulkoministeriö
Utrikesministeriet

Lärarens handbok

Temadagar om Agenda 2030

ISBN:

978-952-281-648-1

Redaktion:

Riikka Jalonen och Jenni Leppänen, Institutet för Fredsfostran rf

Utgivare:

Utrikesministeriet

Handbokens författare:

Elina Lauttamäki, Riikka Lehtinen, Antti Rajala och Asta Rentola.

Bilder:

Jenni Leppänen, Institutet för Fredsfostran rf

Vi tackar dessutom följande sakkunniga inom fredsfostran för utveckling av handbokens pedagogiska referensram och metoder tillsammans med författarna: Riikka Kunelius, Hanna Kuuluvainen, Johanna Laaja, Marjukka Mankila, Hanna Niittymäki, Heidi Nissinen, Matti Pihlajamaa, Maria Seilo och Aino Tiitta.

Grafisk design och layout:

Marika Tossavainen

Översättare:

Jenni Miettunen

Tryckeri:

Next Print Oy. Helsingfors, 2020

Förläggare och förlagsort:

Institutet för Fredsfostran, Helsingfors

Bekanta dig med handbokens nätversion!
teemapaivat.maailma2030.fi

Innehållsförteckning:

Inledning till lärarens mångvetenskapliga handbok 12

1. Agenda 2030 – helhet för hållbar utveckling

1. Läs: Gemensam Agenda 2030 | 4.–9. åk | 👥🌐 23

2. Fördjupa dig: Min och vår Agenda 2030 | 4.–9. åk | 👥👥 25

3. Diskutera: Ködiskussion | 1.–9. åk | 👥 26

4. Undersök: 17 mål för ett gott liv | 1.–3. åk | 👥👥 26

5. Diskutera: Ett gott liv | 1.–9. åk | 👥👥 27

6. Delta: My Day | 4.–9. åk | 👥👥🌐 28

7. Delta: Minutvideo | 4.–9. åk | 👥👥🌐 29

8. Påverka: Vad kan en människa göra? | 4.–9. åk | 👥👥 30

9. Läs: Hjalteberättelser! | 1.–9. åk | 👥👥🌐 32

Symboler:

- 👥 Paruppgift
- 👥 Gruppuppgift
- 👤 Individuell uppgift
- 🌐 Innehåller digitalt material som finns i e-handboken

Varje uppgift är kopplad till ett eller flera Agenda 2030-mål för hållbar utveckling. Alla sjutton mål har sin egen symbol som vi också använder i handboken. Du hittar målen inklusive symbolerna på sida 11.

10. Delta: Hjältarnas tusen ansikten | 1.–9. åk | 👥 34

11. Påverka: Brev och meddelanden | 1.–9. åk | 🌐 35

12. Påverka: Ungdomar som påverkar | 4.–9. åk | 👥🌐 36

13. Undersök: Ungdomar som påverkar | 4.–9. åk | 👥🌐 37

14. Påverka: Vår grej! | 4.–9. åk | 👥 38

15. Själbedömning: Omröstning med färgkoder | 1.–9. åk | 👥 41

2. Klimatåtgärder – klimatförändringens orsaker och konsekvenser globalt och lokalt

16. Undersök: Vad är biologisk mångfald? | 1.–9. åk | 👥🌐 45

17. Undersök: Undersökning om biologisk mångfald | 1.–9. åk | 👥🌐 46

18. Undersök: Naturen förändras | 4.–9. åk | 🧑🧑🌐 46

19. Delta: Klimatnyheter | 4.–9. åk | 🧑🧑🌐 47

20. Diskutera: Vad behövs för ett ekologiskt sett gott liv? | 1.–3. åk | 🧑 48

21. Läs: Unga klimataktivisterna | 4.–9. åk | 🧑🧑🌐 49

22. Diskutera: Det goda livets träd | 1.–9. åk | 🧑 49

23. Skriv: Klimatnyheter år 2030 | 1.–9. åk | 🧑🧑🌐 50

24. Delta: Böcker som påverkar | 1.–9. åk | 🧑🌐 50

25. Påverka: Klimatstrejk | 1.–9. åk | 🧑🧑🌐 51

26. Undersök: Klimatgärningar | 4.–9. åk | 🧑🧑🌐 52

27. Påverka: Klimatåtgärder och klimateffekter | 1.–9. åk | 🧑🧑🌐 53

28. Fördjupa dig: Klimatförändringen i den globala södern | 4.–9. åk | 🧑🌐 54

29. Fördjupa dig: Aktiva ungdomar runt om i världen | 1.–3. åk | 🧑🌐 55

30. Själbedömning: Modighetsmätare | 1.–9. åk | 🧑 56

3. Ansvarsfull konsumtion – produkternas globala kedjor

31. Diskutera: Vad vill jag, vad behöver jag? | 1.–3. åk | 🧑🌐 61

32. Diskutera: Hållbart val | 1.–3. åk | 🧑🌐 63

33. Undersök: I den etiska elektronikens fotspår | 4.–9. åk | 🧑🌐 64

34. Diskutera: Den cirkulära ekonomin för elektronik | 4.–9. åk | 🧑🌐 65

35. Undersök: Reklamens värld | 1.–3. åk | 🧑 66

36. Fördjupa dig: I den ansvarsfulla konsumtionens spår | 4.–9. åk | 🧑🧑 67

37. Undersök: Min bomullsvardag | 1.–9. åk | 🧑 70

38. Undersök: Bomull på världskartan | 4.–9. åk | 🧑🌐 70

39. Delta: Reklam och motreklam | 4.–9. åk | 👤 72

40. Påverka: Kampanj för ansvarsfull konsumtion | 4.–9. åk | 👤 73

41. Påverka: Affischer och videor som tar ställning | 1.–9. åk | 👥 75

42. Själbedömning: Handmätare | 1.–9. åk | 👤 75

4. Jämlikhet och mänskliga rättigheter – likvärdighet bygger fred

43. Läs: Unik, likadan | 1.–3. åk | 👤 79

44. Läs: Jag har rätt | 1.–3. åk | 👤 80

45. Undersök: Finskhet och det mångfaldiga Finland | 1.–9. åk | 👥🌐 82

46. Bli inspirerad: Familjernas mångfald | 1.–3. åk | 👤 83

47. Läs: Människorättspyramid | 4.–9. åk | 👥🌐 84

48. Diskutera: Min familj | 1.–3. åk | 👤 85

49. Delta: Instruktioner för tryggare lokaler | 1.–9. åk | 👥🌐 86

50. Delta: Jämlikhetens blomma | 1.–9. åk | 👤 87

51. Bli inspirerad: Jag är fantastisk! | 4.–9. åk | 👥🌐 88

52. Fördjupa dig: Jämlika möjligheter | 4.–9. åk | 👥🌐 89

53. Påverka: Stärkande sloganer och ställningstaganden! | 4.–9. åk | 👥🌐 90

54. Fördjupa dig: Rita världen | 4.–9. åk | 👥🌐 91

55. Bli inspirerad: Människorättsaktivister | 1.–9. åk | 👥🌐 92

56. Själbedömning: Ska jag ta ett steg? | 1.–9. åk | 👤 93

5. Demokrati och delaktighet – att påverka nära och fjärran

57. Läs: Lyssna och ge utrymme – Ett, två, tre | 1.–9. åk | 👤 97

58. Bli inspirerad: Delaktighetspromenering | 1.–9. åk | 👤 98

59. Delta: Mörkt eller ljus bröd? | 1.–9. åk | 👤 99

60. Läs: Sätt att påverka i Myanmar | 4.–9. åk | 👥🌐 100

61. Påverka: Från problem till handling | 1.-3. åk | 🧑🌐 102

62. Fördjupa dig: Vad motiverar till att påverka? | 4.-9. åk | 🧑 103

63. Fördjupa dig: Vem utövar makt? | 4.-9. åk | 🧑 104

64. Undersök: Vem får synas? | 1.-9. åk | 🧑🧑 106

65. Fördjupa dig: Reklam – hur påverkar man oss? | 4.-9. åk | 🧑🧑 106

66. Undersök: Grundorsaker | 4.-9. åk | 🧑🌐 108

67. Påverka: Drömmar blir verklighet | 4.-9. åk | 🧑 110

68. Påverka: Om jag fick bestämma... | 4.-9. åk | 🧑🧑 112

69. Undersök: På spaning efter det ideala samhället | 4.-9. åk | 🧑🌐 114

70. Påverka: Barnens möte | 1.-3. åk | 🧑 117

71. Bedömning: bedömning med hjälp av en sträcka | 1.-9. åk | 🧑 118

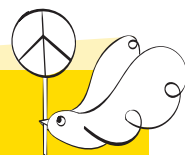
Målen för Agenda 2030:

Välkommen till en mångvetenskaplig handbok för lärare!

Syftet med handboken är att erbjuda lärare i grundskolan utgångspunkter, idéer och verktyg som är lätta att börja använda för att genomföra mångvetenskapliga lärområden eller fenomenbaserade projekt om teman som gäller FN:s mål för hållbar utveckling. Handboken består av fem helheter som fokuserar på olika teman:

1. **Agenda 2030** – helhet för hållbar utveckling
2. **Klimatåtgärder** – klimatförändringens orsaker och konsekvenser globalt
3. **Ansvarsfull konsumtion** – produkternas globala kedjor
4. **Jämlikhet och mänskliga rättigheter** – likvärdighet bygger fred
5. **Demokrati och delaktighet** – att påverka nära och fjärran

Temaavsnitten innehåller en inledning i temat, uppgifter som introducerar och presenterar temat samt övningar vars syfte är att inspirera till att undersöka, delta och påverka. Syftet med handbokens innehåll är att göra Agenda 2030-målen och teman kring dem betydelsefulla och personliga för eleven. Handboken har planerats så att läraren kan hänvisa eleverna direkt till e-handbokens sidor, där eleverna hittar videomaterial, uppgifter samt korta introduktioner om Agenda 2030-målen. Lärarens aktiva arbetsinsats i att leda uppgifterna är emellertid nödvändig och nyttig i de flesta grupp- och paruppgifterna.

Det finns en digital version om Temadagar om Agenda 2030 – lärarens handbok på adressen **teemapaivat.maailma2030.fi**

Allt digitala tilläggsmaterial som hör till uppgifterna och länkar till källor finns i e-handboken vid uppgiften i fråga. Du hittar varje temahelhet i e-handbokens meny ”Material för temadagar”.

Utnyttja de färdiga planerna för temadagar eller ta fram ett eget lärområde

Handbokens temaavsnitt har planerats så att man kan genomföra en färdig **rekommenderad temadag** eller välja delar som genomförs på lektioner. Genom att kombinera uppgifter kan man genomföra ett mångvetenskapligt lärområde om hållbar utveckling. Uppgifter kan också plockas från olika temahelheter och använda dem för att skapa ett eget lärområde. Varje temahelhet har en färdig rekommenderad temadag för årskurserna 1–3 och 4–9. Dessa gränser är emellertid flytande och läraren gör klokt i att efter eget gottfinnande tillämpa uppgifterna i sin egen grupp oberoende av den rekommenderade årskursen.

Handbokens temahelheter uppmuntrar till mångvetenskapligt arbete, med helheter som utnyttjar olika ämnen, men vid behov kan de också genomföras som lektioner i ett ämne, workshoppar eller projektdagar. Många uppgifter i handboken lämpar sig för alla årskurser i grundskolan, och därför kan man använda dem för att ordna en gemensam temadag för skolor där alla årskurser går i samma skola. Alla handbokens helheter kan genomföras i undervisningen av en grupp eller i samarbete som överskrider klassgränser.

Temahelheterna innehåller många videor och videorekommendationer. En av handbokens bärande tankar är att **videorna åskådliggör de globala konsekvenserna av teman för hållbar utveckling: våra val är sammanlänkade, även om vi lever i olika delar av världen**. De ungdomar som syns i handbokens videor har lyfts fram som förebilder och inspirerande unga influerare som påverkar och som sina egna liv bidrar till att målen för hållbar utveckling uppfylls.

Temahelheterna och handboken som helhet har tagits fram så att de olika avsnitten bygger på varandra som ett kontinuum och att förståelsen för temat blir djupare då man följer dem. Strukturen för en rekommenderad temadag är alltid liknande: först bekantar man sig med temat, sedan fördjupar man sig i det och till slut övar man deltagande påverkan. Uppgifterna innehåller olika alternativ för att genomföra dem och avsnitten kan även genomföras som självständiga uppgifter separat från helheten. Man har även tagit hänsyn till olika materialalternativ i skolorna: alla uppgifter kan genomföras digitalt eller med penna och papper.

Mångvetenskapligt arbete som stöd för en hållbar framtid

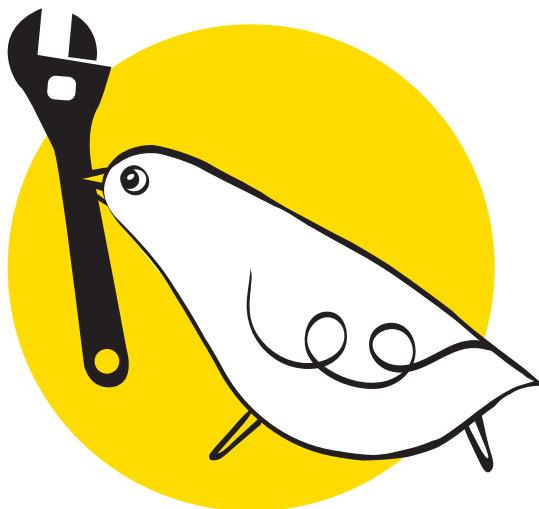
Handboken uppmuntrar till att behandla stora frågor inom globalfostran: uppbyggnad av en hållbar framtid, klimatförändringen, ansvarsfull konsumtion, jämlikhet, demokrati samt delaktighet och jämlikhet. Temana, som har sin utgångspunkt i målen för Agenda 2030, gagnas av mångvetenskapligt arbete, eftersom de är omfattande teman som berör alla och som har en kontaktyta med alla läroämnena i skolan. Ett mångvetenskapligt synsätt stöder behandlingen av stora frågor som innehåller motstridigheter och väcker känslor.

Målet är inte att ge färdiga, slutgiltiga svar, utan att styra eleven mot rätt slags frågor och ge verktyg för kritisk förståelse av temana. Handboken uppmuntrar till att ta lärandet också utanför skolan och att bjuda in världen utanför skolan till klassrummet. En röd tråd i handboken är uppmuntran till att fostra eleverna till delaktighet och motivera dem att påverka. Man kan till exempel öva på just påverkan både i och utanför skolan.

Förutbestämda arbetssätt och resultat hör inte till den mångvetenskapliga undervisningens karaktär

Syftet med uppgifterna i handboken är att inspirera och utgöra utgångspunkter som uppmuntrar lärare och elever att genomföra studierna på ett sätt som passar dem själva.

Elevernas eget intresse ska vara utgångspunkten för mångvetenskapliga helheter. Därför är inte heller syftet med denna handbok att ge stränga anvisningar för att genomföra helheterna, utan erbjuda alternativ, idéer och praktiska tips som kan utgöra ryggraden för undersökning av det valda temat. I mångvetenskapligt arbete kan läraren inte helt förutse vilka problem, frågor eller resultat eleverna kommer fram till under temadagen eller projektet. Det är viktigt att eleverna själva är delaktiga i genomföran-

det av helheterna och för att öka flexibiliteten har denna handbok sammanställts av mobila uppgiftshelheter som kan tillämpas.

Man kan också på förhand planera bedömningen av helheter med eleverna. **Alla handbokens avsnitt innehåller instruktioner för att genomföra självbedömning.** Man kan djärvt blanda metoderna för självbedömning och tillämpa dem på andra helheter. Innan mångvetenskapliga helheter genomförs med eleverna ska man komma överens om målen för helheterna samt om vad som bedöms i arbetet. Ett sätt att genomföra bedömning mångvetenskapligt är att komma överens om att helheten bedöms i ett konst- och färdighetsämne och i ett läsämne. Det är viktigt att eleven vet på förhand vad som bedöms i en mångvetenskaplig helhet. Man kan också diskutera bedömningen och dess kriterier tillsammans med eleverna.

Ett mångvetenskapligt angreppssätt och globalfostran innebär också annat än enbart temadagar. Båda är närvarande i nästan alla läroplanens innehåll och mål. Eleverna har redan uppfattningar och åsikter om samt en kontaktyta med handbokens innehåll. De valda temana är också viktiga med tanke på att eleverna ska växa upp till aktiva medborgare och delaktighet, och genom att fördjupa sig i dem kan man lära sig viktiga färdigheter som behövs i livet, såsom påverkan, att motivera sina åsikter, empatifärdigheter och förståelse om orsakssamband. Dessa färdigheter som man ska lära sig är centrala med tanke på att uppnå målen för Agenda 2030 och uppbyggandet av en hållbar framtid. Denna handbok erbjuder verktyg för lärande av dessa färdigheter samt genomförande av ett mångvetenskapligt synsätt med teman för hållbar utveckling.

Elevernas delaktighet som en del av mångvetenskapligt lärande

Det finns många sätt att förstå vad elevers delaktighet innebär. Delaktighet förstås ofta som att vara aktiv: eleverna kan till exempel röra på sig eller prata mer, då man använder funktionella metoder eller grupparbete i undervisningen. Med tanke på globalfostran är denna syn på delaktighet emellertid för snäv. I denna handbok ses delaktighet också som utveckling av elevernas aktörskap i skolan och samhället. Det är fråga om förmågan att uttrycka sina egna åsikter och att påverka.

Till aktörskap hör också att man ifrågasätter och förnyar information och allmänt godkända tillvägagångssätt. Tanken om aktörskap ger delaktigheten en samhällelig dimension. I bästa fallet är skolan en demokratisk gemenskap där eleverna får påverka vardagen och tillvägagångssätten, öva demokratiskt deltagande och påverkan samt att göra hållbara val. Å andra sidan begränsas inte elevernas aktörskap så att det endast sker innanför skolväggarna, utan skolgången ska utveckla deras aktörskap som medborgare.

Elevernas upplevelse av undervisningens och lärandets betydelse är en central utmaning för den moderna skolan

I handboken är syftet att öka elevernas delaktighet till exempel genom uppgifter som skapar och lyfter fram beröringspunkter mellan elevernas liv och de teman som behandlas. Undervisningen ska skapa förutsättningar för elevernas personliga engagemang. En personligt engagerad elev förstår och upplever att studieinnehållen har en koppling till de egna behoven och målen. Då svarar studierna mot inlärares mål, och han eller hon har viljan att lära sig mer om det som han eller hon studerar. Personligt engagemang kan också komma till uttryck som förvåning eller som egna frågor som eleven vill hitta svar på med hjälp av studier. Personligt engagemang kan uppstå av upplevelser av motstridigheter eller saker som eleven möter och inte kan förklara. Personligt engagemang innebär inte heller endast att man förstår saker och betraktar dem utifrån, utan ofta är det också kopplat till att man deltar i saker genom att ingripa i och påverka dem. Personligt engagemang ska också beaktas vid val av de företeelser som behandlas.

Elevernas motstånd är en del av att öva aktörskap

Även elevernas motstånd och ifrågasättande av lärarens verksamhet kan ses som ett uttryck för aktörskap. Att endast stämpla sådana uttryck av aktörskap som dåligt beteende kan för sin del leda till att eleverna känner ett främlingskap inför skolan eller blir socialt stämplade. I stället för ett motsatsförhållande kan en förhandlande inställning till de besvärliga sidorna av elevernas aktörskap främja deras tillväxt till ansvarsfulla människor som tar hänsyn till andra. För att eleverna ska kunna bli medborgare som ifrågasätter rådande tankesätt och skapar nytt, ska de erbjudas möjligheten till detta redan under skoltiden. Att handleda eleverna i att tillägna sig de mål som läraren satt innebär samtidigt att deras aktörskap tämjs.

Man lär sig inte emellertid kritiskt tänkande enbart genom att man har lov att kritisera. Handboken erbjuder verktyg och metoder för undersökning av teman för hållbar utveckling, och med hjälp av dem kan elevernas aktörskap utvecklas. Kritiska metoder hjälper att se att självklar och osynlig vardagspraxis och företeelser i den sociala världen inte är bestående fakta, utan i stället resultat av historisk utveckling och faktorer som kan ändras. Begrepp, tankesätt och metoder inom kunskapsområdet kan hjälpa eleverna att strukturera teman till exempel med hjälp av tankekartor som visar orsakssamband. Handboken uppmuntrar till att undersöka valda teman konkret och genom att närma sig de frågor som temat ger upphov till, till exempel genom att möta en person som är en aktör eller expert inom demokratisk påverkan, ansvarsfull konsumtion eller klimataktivism. Genom videor och andra innehåll gör handboken för temadagar också sådana personer en del av skolans vardag och för dem närmare elevens verklighet.

Att skapa i skolan en verksamhetskultur som engagerar elever sker inte i ett ögonblick

Om eleverna inte är vana vid att ta ansvar för sitt lärande, kan ansvaret överföras till dem gradvis. Lärare som använder handboken kan använda sitt eget omdöme i fråga om hur mycket självständighet och aktörskap de upplever att de kan förutsätta av sina elever. I början behöver eleverna mer regler och anvisningar, men i och med att tilliten och färdigheterna ökar kan man också öka elevernas eget ansvar. Övningarna och instruktionerna i handboken kan användas selektivt och kombineras fritt. Lärarna och eleverna kan sammanställa ett eget slags lärområde för en hållbar framtid av temaavsnitten och deras delar.

Angreppssätt med flera perspektiv

Ofta ställer man lärar- och elevorienterade arbetssätt mot varandra. Kritiker framställer traditionell lärarorienterad undervisning som att information bara överförs enformigt till eleverna. På motsvarande sätt kan elevorienterad undervisning ses som pysslande där eleverna lämnas med sina vardagsuppfattningar utan en ordentlig kunskapsgrund som undervisningen ger. Sådana motsättningar är en fruktlös utgångspunkt för undervisningen. Att lyfta fram eleverna synpunkter och delaktighet betyder inte att läroämnena och betydelsen av deras begrepp och tankesätt underskattas. Tvärtom är läroämnenas begrepp och tankesätt viktiga verktyg både för att definiera och lösa problem.

Fenomenbaserad eller mångvetenskaplig undervisning skiljer sig från undervisning som delats upp enligt läroämnena och även från helhetsskapande undervisning som utgår från läroämnena så att lärområdets struktur inte kommer direkt ur läroämnets innehållsrelaterade mål. Däremot står behandling av det valda temat som berör eleverna och är betydelsefullt ur samhällssynpunkt i centrum. Mångvetenskaplig undervisning ersätter emellertid nödvändigtvis inte undervisning som delats upp enligt läroämnena, utan dessa två sätt att ordna undervisning kan leva parallellt i skolans vardag.

I mångvetenskaplig undervisning uppmuntrar perspektivrikedomen eleverna till kritiskt tänkande. Då fler än en sakkunnig erbjuder sakkunniginformation och sakkunniga kan vara sinsemellan oeniga, uppmuntrar detta eleverna till att tänka självständigt och bilda sin egen uppfattning. Förutom experter i läroämnena uppmuntrar handboken också till att låta personer som arbetar eller är volontärer i medborgarorganisationer få sina röster hörda. Vi uppmuntrar er också till att kontakta sakkunniga. Det finns sakkunniga inom olika branscher i skolans personal, men dessutom kan man till exempel utnyttja organisationers expertis. Handboken innehåller förslag till läromaterial och experter som man kan kontakta.

Antti Rajala

Antti Rajala, fil.dr, är forskardoktor i pedagogiska fakulteten vid Helsingfors universitet. Han undersöker globalfostran samt lärande, aktörskap och elevers aktivism. För närvarande arbetar han i Finlands Akademis undersökningsprojekt Myötätuntokulttuurien rakentuminen varhaiskasvatuksessa [Uppbyggnad av empatikulturer i småbarns pedagogik, 2016–2020]. Rajala är koordinator och stiftande medlem i Finlands undersökningsnätverk för global fostran.

Agenda 2030

Helhet för hållbar utveckling

Agenda 2030, FN:s handlingsprogram för hållbar utveckling som gäller alla länder, godkändes i september 2015. Programmet innehåller 17 mål, och syftet är att de ska uppnås före 2030. Genom gemensamt engagemang och verksamhet är målet att hitta lösningar på globala problem, såsom klimatförändringen, ökningen av ojämlikhet och fattigdom. Målet är att uppnå en bättre värld för oss alla.

Syftet med denna temahelhet är att introducera Agenda 2030-målen, deras innehåll samt åtgärder för att uppnå målen. Temahelheten ökar barns och ungdomars kunskaper om hållbar utveckling samt stöder eleverna i deras motivation till och engagemang i genomförandet av målen.

Allt digitala tilläggsmaterial som hör till uppgifterna och länkar till källor finns i e-handboken vid uppgiften i fråga. Du hittar varje uppgift inklusive material genom att välja "Agenda 2030" i e-handbokens meny "Material för temadagar".

Man kan genomföra en färdig rekommenderad temadag ur temahelheten, skapa ett helt mångvetenskapligt lärområde om hållbar utveckling genom att kombinera uppgifter eller välja önskade delar som genomförs på lektioner. I början av temahelheten finns ett förslag till en temadag för årskurserna 1–3 och 4–9.

Uppgifter:

Rekommenderad temadag för årskurs 1–3:

Uppgift 4 | undersök: 17 mål för ett gott liv

Uppgift 5 | diskutera: Ett gott liv

Uppgift 9 | läs: Hjalteberättelser!

Uppgift 10 | delta: Hjältarnas tusen ansikten

Uppgift 15 | självbedömning: Omröstning med färgkoder

Rekommenderad temadag för årskurs 4–9:

Uppgift 2 | fördjupa dig: Min och vår Agenda 2030

Uppgift 5 | diskutera: Ett gott liv

Uppgift 9 | läs: Hjalteberättelser!

Uppgift 11 | påverka: Brev och meddelanden

Uppgift 15 | självbedömning: Omröstning med färgkoder

1. Läs: Gemensam Agenda 2030 | 4.–9. åk |

Gå igenom målen för Agenda 2030 med hjälp av korta nyckelord. Gör upp en lista över sätt att påverka uppfyllandet av målen. Uppgifterna kan göras tillsammans med hela gruppen, i mindre grupper eller i par.

Bekanta er med målen för Agenda 2030 [sida 24]. Skriv ut ett färdigt underlag ur e-handboken eller gör en önskad tabell över begrepp som gäller målet för hand eller till exempel i Padlet med eleverna. Instruera eleverna att fundera över svar på alla följande frågor och att skriva svaret i den egna rutan för varje mål eller på ett gemensamt papper eller i Padlet.

1. Vad vill du veta om målet?
2. Tycker du att du kan påverka uppfyllandet av målet?
3. Vilken tilläggsinformation behöver du om målet så att du själv kan bidra till att det uppfylls?
4. Varför är det viktigt att påverka målet?

Granska på nytt målen för Agenda 2030. Låt eleverna ställa frågor. Sök information och försäkra er om att alla förstår innehållet i målen och den terminologi som används i dem.

Länktips:

Mer information om målen finns bland annat på utrikesministeriets webbplats. Länk till en sammanfattning av målen finns i e-handboken vid uppgiften i fråga.

Målen för Agenda 2030:

1. Utrota all form av fattigdom överallt.
2. Utrota hunger, uppnå matsäkerhet och förbättrad kost samt främja ett hållbart jordbruk.
3. Garantera ett hälsosamt liv och uppmuntra välmående för alla åldrar.
4. Garantera en inkluderande, rättvis utbildning av god kvalitet och uppmuntra möjligheter till livslångt lärande för alla.
5. Uppnå jämställdhet och förstärka alla kvinnors och flickors rättigheter och möjligheter.
6. Garantera tillgång till och ett hållbart användande av vatten och sanitet för alla.
7. Garantera tillgång till prisvärd, pålitlig, hållbar och modern energi för alla.
8. Uppmuntra en fortsatt inkluderande och hållbar ekonomisk tillväxt, fullt och produktivt arbete och anständiga jobb.
9. Bygga upp en hållbar infrastruktur, förespråka inkluderande och hållbar industrialisering och främja innovation.
10. Minska ojämlikheter inom och mellan länder.
11. Göra städer och mänskliga bosättningar inkluderande, säkra, motståndskraftiga och hållbara.
12. Garantera hållbara konsumtions- och produktionsmönster.
13. Utan dröjsmål agera för att bekämpa klimatförändringen och dess inverkan.
14. Bevara och nyttja haven och marina resurser på hållbart vis.
15. Skydda, återställa och uppmuntra till hållbar användning av ekosystemen på land, hantera skogen hållbart, bekämpa ökenspridning, stoppa och återställa landdegradering och stoppa förlusten av biologisk mångfald.
16. Uppmuntra fredliga samhällen, tillgodose tillgång till rättvisa för alla och bygga effektiva, ansvariga och inkluderande institutioner på alla nivåer.
17. Stödja verkställandet av hållbar utveckling i större utsträckning och återuppta det globala partnerskapet för hållbar utveckling.

2. Fördjupa dig: Min och vår Agenda 2030 | 4.–9. åk |

Gör en lista eller ett ordmoln över de viktigaste sakerna i livet. Gör informationsinslag eller affischer om viktiga frågor.

Be att eleverna väljer och räknar upp 2–3 saker som är de allra viktigaste för dem och som eleverna önskar ska vara de allra mest hållbara i deras liv. Samla ihop svaren till exempel med Padlet, Mentimeter, Slido eller genom att skriva orden på en lapp och sedan samla ihop alla lappar. Gruppera lapparna så att liknande saker läggs nära varandra. Vilka saker upprepas mest?

Samla därefter ihop ett ordmoln om saker som eleverna anser fortfarande måste utvecklas i deras egna liv och i hela världen.

Jämför gruppens ordmoln med målen för Agenda 2030. Vad är gemensamt i era svar och i målen för Agenda 2030? Vad är annorlunda? Vad tror ni att det beror på att just dessa 17 frågor har valts som de viktigaste gemensamma målen som gäller alla jordens människor? Hur berör målen dig? Vilka mål känns viktiga för dig? Vilka känns avlägsna? Vad tror ni att det beror på?

Gör i smågrupper eller i par korta informationsinslag eller inspirerande reklamaffischer om varje Agenda 2030-mål. Målen gäller alla världens människor, men man kan inte uppnå dem om människorna inte vet vad de är eller hur man kan uppnå dem. Samla ihop informationsinslagen eller reklamen och be andra grupper att bekanta sig med er Agenda 2030-utställning.

3. Diskutera: Ködiskussion | 1.–9. åk |

Ködiskussion lämpar sig som en inledande uppgift, för att väcka tankar samt för att kartlägga kunskapsnivån i inledningsskedet.

1. Dela upp eleverna i två rader som står mot varandra. Berätta diskussionstemat för eleverna. Du kan välja temat bland följande: påverkan, hållbar utveckling, FN:s mål för Agenda 2030 eller ett enskilt mål, till exempel mål 5. Jämställdhet mellan könen.
2. Eleverna säger i tur och ordning åt den elev som står mittemot dem en sak som gäller det tema som diskuteras.
3. Den som är den första i den andra kön ställer sig längst bak i kön och de andra i raden tar ett steg framåt. De elever som står i den motsatta raden rör sig inte. Idén är att man byter par efter att alla elever i raden har sagt något.
4. Uppmuntra eleverna att hitta på så många saker som möjligt som gäller temat. Berätta att det är tillåtet att säga egna åsikter och byta åsikt samt att berätta något som man hört av någon annan.
5. Dela upp eleverna i smågrupper efter ködiskussionen. I smågrupperna får eleverna samla ihop saker som de hört och berätta vad diskussionstemat får dem att tänka på.
6. Efter diskussionen i smågrupper inleds en gemensam diskussion med hela gruppen om temat eller så går man vidare till den uppgift som behandlar följande tema.

4. Undersök: 17 mål för ett gott liv | 1.–3. åk |

Undersök de ikoner som beskriver målen för Agenda 2030 och bekanta er med de gemensamma målen som gäller alla människor i världen. Gör en bild eller en bildserie som beskriver hur man tillsammans påverkar Agenda 2030-målen.

Räkna hur många år det är till år 2030. Räkna hur gamla eleverna är då. Be att eleverna föreställer sig och beskriver hurdant livet är då. På vilket sätt är livet annorlunda

då jämfört med hur det är nu? Vad är likadant? Vad önskar eleverna ska finnas kvar i framtiden? Och vilka saker borde ännu förändras?

Undersök ikonerna för Agenda 2030-målen. Vilka bilder känner ni igen? Vad tror ni att bilderna betyder? Varför har man valt just denna bild för varje mål? Beskriv för eleverna symbolernas betydelse och bakgrund, till exempel fredsduvan och symbolen för jämställdhet mellan könen. Berätta att målen för Agenda 2030 är viktiga saker som avtalats tillsammans och att alla världens människor behövs för att de ska uppfyllas.

Planera tillsammans en bild eller en bildserie som beskriver gemensamt arbete för ett gott liv och för jorden. Man kan göra en bild som föreställer deltagande i att uppnå målen genom att fotografera, rita eller någon annan metod som en gemensam uppgift för gruppen eller i smågrupper. Hitta på slagord för bilderna. Samla till slut ihop bilder till ett galleri för ett gemensamt gott liv.

5. Diskutera: Ett gott liv | 1.–9. åk |

Diskutera i smågrupper ett gott liv nu, som vuxen och som gammal. Eleverna ritar en bild eller en bildserie om ett gott liv. Bilderna samlas ihop i en utställning om ett gott liv och en hållbar framtid.

Dela upp eleverna i smågrupper. Varje grupp diskuterar vad som är ett gott liv nu, som vuxen och som gammal. Vilka saker behövs för ett gott liv? Vilka saker är helt nödvändiga? Vilka saker är inte så viktiga? Vad måste ske i livet och vilka saker måste man uppnå för att livet ska vara bra i framtiden? Vems hjälp behövs för det?

Varje elev eller grupp ritar en egen bild eller en bildserie om ett gott liv nu, som vuxen och som gammal. Till slut presenteras bilderna för andra. Diskutera om det var lätt för eleverna att föreställa sig hurdant ett gott liv är i framtiden. Vad skulle vi kunna göra för att alla skulle ha ett gott liv nu och i framtiden, som vuxna och gamla? Hur bidrar målen för Agenda 2030 till att skapa ett gott liv för alla?

6. Delta: My Day | 4.–9. åk |

Se e-handbokens videor om unga aktörer. Gör upp en lista över sätt att påverka och föremål för påverkan. Eleverna väljer ett av målen för Agenda 2030 och spelar in en My Day-video med anknytning till målet.

Se tillsammans eller låt eleverna se på egna enheter i videor i e-handbokens videobibliotek där unga från olika håll av världen berättar om sina liv och om saker som är viktiga för dem och som de vill påverka i sitt liv. Gör en lista över vilka sätt att påverka ungdomarna i videorna använder eller nämner. Hittar ni de objekt som ska påverkas och som valts av de unga aktörerna bland målen för Agenda 2030? Till vilka olika mål hör de påverkansmål som ungdomarna valt? Hur?

Bekanta er med målen för Agenda 2030. Varje elev väljer ett mål som han eller hon känner är nära honom eller henne eller viktig och som eleven vill påverka. Eleven dokumenterar sitt liv och sina verksamhetsmiljöer under några timmar eller en dag. Videon berättar hur eleven har eller inte har kunnat bidra till att uppfylla det mål som han eller hon valt under dagen. Det är viktigt att även lägga märke till de situationer där något utgjorde ett hinder för möjligheten att påverka samt att diskutera om hindret i fortsättningen kan avlägsnas eller minskas. Uppgiften kan också göras genom att fotografera eller skriva om det känns främmande för eleven att spela in en video eller om det är tekniskt omöjligt.

Länktips:

Du hittar Globalikasvatus instruktioner om mobilvideoinspelning i e-handboken i samband med uppgiften i fråga [på finska].

7. Delta: Minutvideo | 4.–9. åk |

Se e-handbokens videor om unga aktörer. Eleverna gör en egen kort video där de svarar på frågorna i elevinstruktionerna på svenska, sitt eget modersmål eller ett främmande språk.

Se videor om unga aktörer tillsammans eller på egna enheter. Diskutera videorna. Gör upp en lista över vilka sätt att påverka ungdomarna i videorna använde eller nämnde. Lyssna på vad som motiverade ungdomarna i videorna att vara verksamma i sina egna gemenskaper. Hittar ni de objekt som ska påverkas och som valts av inflytelserika unga bland målen för Agenda 2030? Fick ni reda på vad som motiverade dem? Till vilka olika mål hör de påverkansmål som ungdomarna valt? Hur?

Gör minutvideor på elevens eget modersmål. Videorna kan också behandla vilka möjligheter eleven har att påverka det Agenda 2030-mål som är viktigt för honom eller henne själv. Man behöver nödvändigtvis inte använda så mycket talat eller skrivet språk, eftersom bild och ljud talar för sig själva i en bra video.

Instruktioner för eleven:

- Välj en plats där du spelar in hela videon.
- Svara på videon på följande frågor: Vad ser jag? Vad hör jag? Hur känns det? Vilken tid och vilken plats?
- Vad hände? Vilken sak kunde jag / kunde jag inte påverka? Hur skulle jag vilja påverka?
- Lägg till svenskspråkiga undertexter till videon eller skriv talet i videon någon annanstans på svenska.

Samla videodagböckerna i ett gemensamt videogalleri, där eleverna ser videorna på sin egen enhet eller se tillsammans de videor som eleverna gjort. Diskutera och anteckna hurdana situationer som kommer fram i videorna. I vilka situationer märkte ni att ni kan påverka? I vilka situationer märkte ni att ni inte kan påverka? Vem har i dessa situationer fattat beslutet och påverkat i stället för er? Kunde man även i dessa situationer hitta en möjlighet att påverka slutresultatet? I vilka situationer är det vettigt eller nödvändigt?

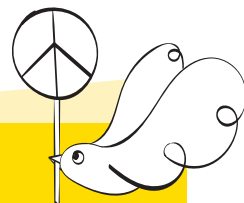
8. Påverka: Vad kan en människa göra? | 4.–9. åk |

Eleverna skriver i smågrupper eller i par instruktioner för att i sin egen skola genomföra och påverka ett Agenda 2030-mål som de valt. Samla instruktioner i galleriet för en gemensam hållbar framtid och påverkan.

Välj ett av målen för Agenda 2030. Planera och skriv i grupper eller i par egna instruktioner om hur alla kan själva bidra till att uppnå det mål som ni valt i det egna livet. Försök särskilt hitta på sådana instruktioner som är möjliga att genomföra till exempel i er skola.

Man kan följa dessa instruktioner som skrivits av unga och hämta idéer om hur alla genom sin egen verksamhet kan bidra till att jämlikhet uppfylls [på finska].

En grupp av ungdomar funderar över olika sätt att genom sina egna handlingar främja jämlikhet:

- Bemöt andra som du själv vill bli bemött. Omgivningen och hur andra människor bemöts har betydelse för allas vårt välbefinnande.
- I stället för att endast dra slutsatser utifrån utseendet eller kulturen, ha som mål att se och bemöta människor som individer.
- Våga hjälpa och bry dig om andra! Genom att ingripa i mobbningssituationer är du en förebild för andra och ger stöd åt dem som behöver det.
- Agera i sådana situationer såsom du anser är bäst, tänk inte för mycket på vad andra tänker om dig.
- I medier fokuserar man ofta endast på att behandla negativa aspekter, vilket kan öka eller ge upphov till fördomar. Försök också lägga märke till positiva texter och kommentarer. Ifrågasätt och tänk själv!
- Man ska inte skämta om saker som är smärtsamma och svåra eller personliga för andra. Var försiktig med skämt om du är med människor som du inte känner.

Källa: Ennakkoluuloja – minullako? Rasismin ja antisemitismin vastainen oppimateriaali yläkouluun ja toiselle asteelle [Anne Frank House, Rauhankasvatusinstituutti ja Helsingin yliopisto].

Samla ihop instruktionerna som gjorts av alla grupper eller par så att instruktioner som gäller samma Agenda 2030-mål är tillsammans. Läs och jämför instruktionerna. Vad är likadant i alla instruktioner? Är alla instruktioner sådana att vem som helst kan genomföra dem? Förekommer det hinder för påverkan? Vilka är de? Hur är de olika målen och de instruktioner som skrivits om dem kopplade till varandra? Skulle en del instruktioner också kunna höra till ett annat mål eller alla mål?

9. Läs: Hjärteberättelser! | 1.–9. åk |

Bekanta er med de inflytelserika unga som presenteras längre ner. Gör presentationer eller personbilder över de inflytelserika unga personerna och saml ihop dem i ett gemensamt galleri eller som en publikation.

Bekanta er med ungdomar som är modiga och förändrar världen! Det är uppmuntran och inspirerande att höra om människor som vågar lyfta fram missförhållanden och ingripa i dem. Ta reda på vilka de är? Vilka medel har de använt för att agera? Vad har de uppnått? Varför är den fråga som de lyft fram viktig? Vilka Agenda 2030-mål påverkar varje ung aktör som är med på listan särskilt genom sin verksamhet? Utöver böcker och artiklar hittar ni mer information om ungdomarna i internet, via de unga aktivisternas egna kanaler i sociala medier och i YouTube.

1. Greta Thunberg: Svenska 16-åringen Greta Thunberg inledde som 15-åring en skolstrejk och satt varje fredag framför riksdagshuset för att protestera mot Sveriges få åtgärder för att ingripa i klimatkrisen. Greta har även fått mycket internationell uppmärksamhet med sin skolstrejk och hon har uppmuntrat människor att delta i klimatkampanjer i olika delar av Sverige och i andra länder. Till exempel har man också i Finland ordnat lokala demonstrationer samt ett riksomfattande evenemang: Hela Finland klimatstrejkar med Greta!

2. Malala Yousafzai: Malala för en kampanj samt skriver och talar för flickors och kvinnors rättigheter. Hon vill lyfta fram alla barns rätt att gå i skola. Malala är den yngsta personen som någonsin mottagit Nobels fredspris. Hon var 17 år då hon tog emot priset. Läs berättelsen om Malala till exempel ur boken Favilli & Cavallo [2018]: Godnattsagor för rebelltjejer eller se filmen om Malala.

3. Coy Mathis: Coys berättelse gäller mångfalden av kön och rätten att vara sig själv. Coy och hennes föräldrar har tillsammans försvarat Coys rättigheter att leva och vara verksam som sig själv och med jämlika möjligheter i sin skola. Ni kan läsa berättelsen ur boken Favilli & Cavallo [2018]: Godnattsagor för rebelltjejer.

4. Pazilaiti Simayijiang: Pazilaiti är en ung politiker som till exempel har varit aktiv i Finlands Gymnasistförbund samt i Helsingfors ungdomsråd som tidigare gick under namnet kärngruppen Krut. Nu är hon vice ordförande för feministiska partiet. Ni kan läsa Pazilaitis berättelse i boken Anttonen & Karppinen [2018]: Sankaritainoita tytöille ja kaikille muille [s. 179].

5. Boyan Slat: När Boyan var 16 år blev han orolig på grund av plastskräp som förorenar haven och han började fundera över olika sätt att rengöra haven. Boyan undersökte och utredde frågan och använde flera år för att utveckla teknologi som lämpar sig för rengöring av haven. Han lyckades skapa en bom som samlar skräp, och den anses vara en mycket effektiv och betydande uppfinning som främjar arbetet för att rengöra världens hav. Boyans berättelse kan också läsas i boken Brooks [2018]: Sagor för pojkar som vågar vara annorlunda.

Länktips:

Ni kan se videon och läsa mer om Boyan Slat's arbete via länken under uppgiften i e-handboken.

6. Sakris Kupila: Sakris Kupila är en transaktivist och studerande [doktorand] i medicin. Han är ordförande för Seta under 2019–2020. Han har på många sätt bidragit till att främja könsminoriteters rättigheter såväl i Finland som internationellt. Sakris har bland annat varit frontfigur för människorättsorganisationen Amnesty's internationella kampanj för att ändra Finlands translag samt utbildat yrkesmänniskor inom medicin i transfrågor.

Gör ensamma, i par eller i smågrupper ett porträtt och en kort presentation av varje ung aktör och samla till slut dem i en gemensam tidning, blogg eller ett galleri. Fortsätt med uppgiften Hjältarnas tusen ansikten och samla ihop bilder och presentationer över eleverna i galleriet tillsammans med de unga aktörerna. Samla ihop presentationerna i galleriet grupperade enligt till vilket Agenda 2030-mål de presenterade personerna allra mest hör.

10. Delta: Hjältarnas tusen ansikten | 1.–9. åk |

Eleverna gör om sig själva en hjältebild och en presentation där man ser vilket Agenda 2030-mål de själva skulle vilja påverka.

Säg att eleverna ska rita och skriva en hjältebild och en presentation om sig själva. Man kan också göra bilden genom att fotografera eller med hjälp av bildbehandling. Bilden och presentationen berättar vad och hur eleven vill påverka. Bilderna kan också vara humoristiska och skämtsamma. Det viktigaste i uppgiften är att eleven ser sig själv som en aktör som kan påverka missförhållanden i världen. Eleven skriver en kort presentation om sig själv och berättar vilket Agenda 2030-mål han eller hon särskilt vill påverka och med vilka medel, och för hurdan slags värld han eller hon vill agera. Samla ihop ett hjältegalleri med bilderna och texterna på en vägg i skolan eller virtuellt till exempel i gruppens egen blogg.

11. Påverka: Brev och meddelanden | 1.–9. åk |

Se videor om unga aktörer. Skriv till de unga aktörerna i videorna eller till beslutsfattare om saker som ni vill påverka.

Se i e-handbokens videobibliotek videor där de unga aktörerna berättar om sina liv samt om hur de vill påverka frågor som är viktiga för dem själva. Efter att ni har sett videorna gör i smågrupper eller i par en lista över missförhållanden som eleverna skulle vilja påverka. Hur skulle vi genom våra egna handlingar kunna stödja ungdomarna i videorna? Gör en lista över viktiga saker som ni skulle vilja utveckla. Försök hitta på hur man skulle kunna påverka sakerna i listan i Finland. Jämför listorna och idéerna med de andra paren och smågrupperna. Förekommer det likadana utmaningar i Finland som hos de unga aktörerna i videorna och om det förekommer, hur skulle man kunna påverka dem?

Fortsätt genom att skriva ett vykort till en beslutsfattare eller inflytelserik person: en riksdagsledamot, minister, ledamot av kommunfullmäktige, företagare, aktivist eller en annan person som befinner sig i en maktposition eller som gör påverkansarbete. Ta reda på vem som beslutar om en viktig fråga som ni är intresserade av på er ort eller i Finland. Berätta kort och koncist på korten vad ni tycker att man borde påverka och hur. Skicka korten.

Alternativt kan ni skriva till unga aktörer. Varje elev väljer en ung aktör som han eller hon skriver ett brev, ett vykort, ett e-postmeddelande eller ett annat slags meddelande till. Berätta i breven om er egen dag och er själva och ställ frågor om personens liv, framtid och drömmar. Skriv i brevet vad ni skulle vilja säga till personen efter att ha hört om hans eller hennes liv och om de viktiga saker för personen som han eller hon vill påverka. Berätta också i meddelandet vilka saker ni själva vill påverka i ert eget liv och hur man kan göra det. Hurdant är det att påverka saker som är viktiga för en själv i Finland? Man kan också skriva ett brev, ett kort, ett meddelande eller göra en video som en del av studier av främmande språk eller på elevens hemspråk. Man kan också genomföra ett meddelande genom att rita, och då kan uppgiften också göras av de allra minsta eleverna.

12. Påverka: Ungdomar som påverkar | 4.–9. åk |

Se videon om nepalesiska unga aktörer. Ta ställning till påståendena

Se Dagsverkets video: **Sinnesfrihet trailer – Dagsverke 2019–2020**. Du hittar länken till videon i e-handboken i samband med uppgiften.

Rösta om påståendena i gruppen. Tycker ni likadant, är ni av annan åsikt eller något mittemellan. Omröstningen kan genomföras med en åsiktssträcka, där eleverna går längs sträckan till den punkt som uttrycker deras åsikt om påståendet. Den ena änden av sträckan betyder "helt av samma åsikt", den andra "helt av annan åsikt". Eleven ställer sig på sträckan vid den punkt som bäst uttrycker hans eller hennes åsikt om påståendet. Diskutera påståendena samt ungdomarnas åsikter om dem.

Påståenden:

1. Ungdomar har rätt att må bra.
2. Ungdomar har rätt att ifrågasätta och påverka.
3. Ungas problem är samma överallt i världen.
4. Unga kan få till stånd förändringar.
5. Man måste identifiera de problem som berör unga för att kunna lösa dem tillsammans.

Se Dagsverkets video **"Sinnesfrihet – 5 unga"**. Du hittar länken till videon i e-handboken i samband med uppgiften.

Rösta om och diskutera videons påståenden. Gäller ungdomarnas påståenden även för Finland? Hur skulle eleverna vilja ändra påståendena i Finland och i den egna skolan? Hur skulle man kunna påverka påståendena?

Påståenden:

- Ungas arbetsmöjligheter är dåliga.
- Man måste skapa nya arbetsmöjligheter för unga.
- Ungdomarnas problem är slagsmål och användning av alkohol.

- Man kan påverka saker som berör unga genom elevkåren.
- Elevkåren utvecklar gemensamma tillvägagångssätt tillsammans med skolan, beslutsfattare och organisationer.
- Ungdomar kan påverka med hjälp av informationskampanjer och gatuteater.
- Ungdomar kan vara med och stifta nya, fungerande lagar.
- En del elever diskrimineras eller mobbas på grund av mens.
- Diskriminering eller mobbning gäller ofta / ibland kön.
- Diskriminering kan motarbetas genom att ge människor information så att de ska förstå bättre.
- Unga har en stor roll i att påverka saker som är viktiga för dem.

13. Undersök: Ungdomar som påverkar | 4.–9. åk |

Se videor om unga aktörer. Gör upp en lista över sätt att påverka och föremål för påverkan. Samla ihop missförhållanden som eleverna vill ändra på. Denna övning lämpar sig som en självständig uppgift eller inledning till uppgiften Vår grej!

Se videor om unga aktörer i Myanmar, Palestina, Zambia och Nepal. Videorna finns i e-handbokens videobibliotek. Diskutera videorna tillsammans eller i smågrupper:

- Vilka saker vill de unga aktörerna förändra?
- Vilka medel använder och nämner de unga aktörerna för att uppnå förändring?
- Vilka utmaningar eller hinder möter de unga aktörerna?
- Tycker ni att ungdomar i Finland har likadana möjligheter att påverka?

Anteckna under två minuter så många saker som möjligt som ni skulle vilja påverka eller som ni tycker borde förändras. Varje elev skriver en egen lista. Jämför till slut listorna och välj från alla listor 3–5 teman som nämns allra oftast i listorna. Fortsätt med uppgiften Vår grej!

14. Påverka: Vår grej! | 4.–9. åk |

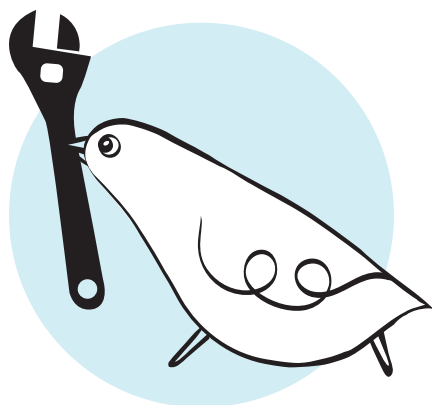
Planera och genomför en påverkanskampanj eller ett evenemang om ett tema som ni väljer. Kampanjen kan vara liten och kortvarig eller så kan ni genomföra ett större projekt.

Kartlägg först missförhållanden som eleverna vill ändra, till exempel genom att göra uppgiften Ungdomar som påverkar.

Planera en påverkanskampanj eller ett evenemang om det tema som ni väljer. Evenemanget eller kampanjen kan planeras och genomföras i smågrupper eller med hela gruppen. Hitta på åt evenemanget eller kampanjen ett namn och en reklamslogan som beskriver evenemangets eller kampanjens tema och syfte. Ta fram etiska principer som följs i evenemanget eller kampanjen. Planera ett evenemang eller en kampanj som ni kan genomföra.

Om ni väljer att planera ett evenemang, planera program för evenemanget:

- Vilket slags evenemang är det fråga om?
- Vad är evenemangets syfte? Varför är temat viktigt?
- Vilka skulle kunna uppträda eller tala på evenemanget?
- Vad gör deltagarna på evenemanget?
- För vilka är evenemanget avsett och åt vilka marknadsförs den?
- Hur försäkrar ni er om att evenemanget är öppet och tillgängligt för alla?
- Hur bedömer ni hur lyckat evenemanget blir och att målen uppnås?

Om ni väljer en kampanj, planera hur och i vilka medier kampanjen genomförs:

- Hur skulle kampanjen få så mycket synlighet som möjligt?
- Vad är kampanjens syfte? Varför är temat viktigt?
- Till vem riktas kampanjen?
- Hur nås kampanjens målgrupp allra bäst?
- Hur kan de personer som kampanjen når delta?
- Hur försäkrar ni er om att deltagarna kommer ihåg kampanjens budskap?
- Hur bedömer ni hur lyckad kampanjen blir och att målen uppnås?

Man kan även välja andra helheter som ett sätt att påverka eller som en del av evenemanget eller kampanjen, till exempel: en tv- eller tidningsnyhet, ett annat ställningstagande som ges ut i medier eller en blogg, en tidning eller en webbplats, motreklam, en animerad film, en serie, en fotoutställning, en väggmålning, en musikal, en konstutställning, en musikvideo, en novell- eller diktsamling, möten med människor som har en koppling till missförhållandet, att skicka brev, att samla in namn i ett medborgarinitiativ.

Efter planeringen delar eleverna upp uppgifterna med hjälp av läraren. Målet är att genomföra den valda påverkansverksamheten i hela gruppen eller i smågrupper. På-

verkansverksamheten kan beroende på situationen för gruppen vara småskalig, ske internt i grupp eller skolan eller vara mer omfattande och också synas utanför skolan.

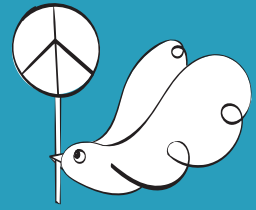
Vid genomförande av ett evenemang eller en kampanj kan klassen bjuda in som gäst en representant för en medborgarorganisation som gäller det valda temat eller intervjua honom eller henne per e-post. Man kan till exempel be att anställda i organisationer ger råd om hur unga kan påverka den företeelse som de valt eller be om mer information om temat, om att ordna evenemang, om att föra kampanjer och att påverka.

Kom överens om dokumentering av evenemanget eller kampanjen och planera hur ni får publicitet åt evenemanget eller kampanjen. Man kan till exempel bjuda till skolan beslutsfattare från kommunen, representanter för civilsamhället, riksdagsledamöter eller myndigheter. Eleverna kan själva ordna ett möte till exempel på ett ministerium eller i en omgivning som lämpar sig för en offentlig tillställning.

Utvärdering av evenemanget eller kampanjen: Efter att påverkansverksamheten har genomförts utvärderar eleverna hur verksamheten lyckades. Frågorna kan diskuteras i smågrupper, tillsammans eller så kan man svara skriftligt på dem.

- Vad var bra med det valda tillvägagångssättet, vad gick inte enligt förväntningarna?
- Vad gick bra och vad skulle det löna sig att göra på ett annat sätt i motsvarande verksamhet?
- Var det valda sättet att påverka betydelsefullt för att lösa det valda missförhållandet? Varför / varför inte?
- Skulle utveckling av samma sätt att påverka kunna ge resultat? Vad skulle man behöva för att sättet att påverka skulle ha bättre resultat och i större omfattning?

Be också att experter till exempel i medborgarorganisationer ger feedback.

15. Självbedömning: Omröstning med färgkoder | 1.–9. åk |

Utvärdera hur era kunskaper om målen för hållbar utveckling och påverkan förändrades i och med uppgifterna i temahelheten.

Dela ut åt eleverna en röd, gul och grön lapp eller utse i rummet ett rött, gult och grönt område. Be att eleverna håller upp en lapp med den färg som de väljer eller att de går till ett område med en lämplig färg enligt vad de tycket om påståenden som gäller projektets tema.

Röd = av annan åsikt

Grön = av samma åsikt

Gul = något mittemellan eller har inte ännu bildat sin uppfattning om frågan

Säg åtminstone följande påståenden åt eleverna. Efter påståendena kan du intervjua eleverna om varför de kom fram till den färg de valde. Erbjud eleverna också möjligheten att byta sitt svar efter att de har hört andras åsikter och motiveringar. Berätta för eleverna att det inte finns några rätta eller fel svar i uppgiften och att ingen på något sätt får kommentera andras val eller åsikter i uppgiften.

- Jag fick ny information som jag inte visste tidigare.
- Nu vet jag vad målen för Agenda 2030 är och vilka de gäller.
- Det är viktigt för mig att bygga en hållbar framtid.
- Jag vill påverka saker som är viktiga för mig.
- Jag kan påverka saker som är viktiga för mig.
- Alla människor har rätt att påverka samhället oberoende av ålder.
- Jag vet vilka Agenda 2030-mål jag själv vill påverka.
- Jag hittar på åtminstone ett sätt att bidra till att bygga en hållbar framtid.

Klimatåtgärder

Klimatförändringens orsaker och konsekvenser globalt och lokalt

Klimatförändringen samt utmanande känslor i anknytning till den har i allt större omfattning blivit en del av vardagen i skolan och allas vårt liv. Hur kan man agera i skolan för att bromsa upp klimatförändringen? Hur kan man lindra rädslor som gäller klimatförändringen på ett konstruktivt sätt?

Denna helhet ökar barns och ungas kunskaper och förståelse om klimatförändringen och stärker deras motivation att bidra till att motverka klimatförändringen. I temahelhetens övningar blir man insatt i klimatförändringens orsaker och mångahanda följder, skaffar man information och övar att påverka. Temahelhetens uppgifter stöder elevernas aktörskap samt mod att våga göra val som stöder klimatet och en hållbar framtid.

Allt digitala tilläggsmaterial som hör till uppgifterna och länkar till källor finns i e-handboken vid uppgiften i fråga. Du hittar varje uppgift inklusive material genom att välja "Klimatåtgärder" i e-handbokens meny "Material för temadagar".

Man kan genomföra en färdig rekommenderad temadag ur temahelheten, skapa ett helt mångvetenskapligt lärområde om hållbar utveckling genom att kombinera uppgifter eller välja önskade delar som genomförs på lektioner. I början av temahelheten finns ett förslag till en temadag för årskurs 1–3 och 4–9.

Uppgifter:

Rekommenderad temadag för årskurser 1–3:

Uppgift 16 | undersök: Vad är biologisk mångfald?

Uppgift 17 | undersök: Undersökning om biologisk mångfald

Uppgift 23 | skriv: Klimatnyheter år 2030

Uppgift 27 | påverka: Klimatåtgärder och klimateffekter

Uppgift 30 | självbedömning: Modighetsmätare

Rekommenderad temadag för årskurser 4–9:

Uppgift 16 | undersök: Vad är biologisk mångfald?

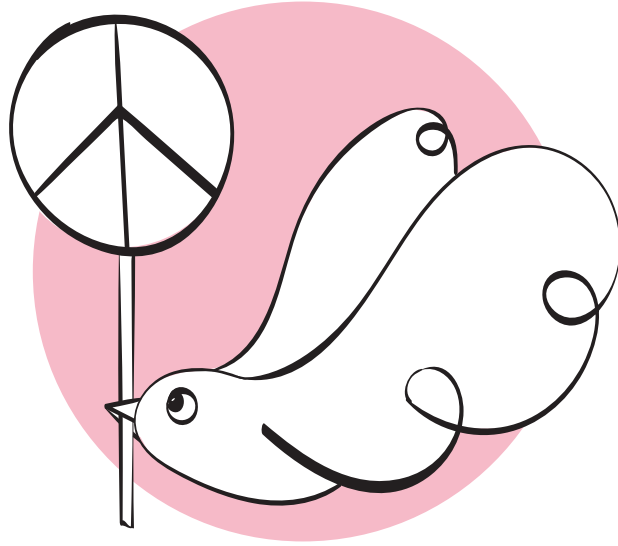
Uppgift 17 | undersök: Undersökning om biologisk mångfald

Uppgift 18 | undersök: Naturen förändras

Uppgift 19 | delta: Klimatnyheter

Uppgift 27 | påverka: Klimatåtgärder och klimateffekter

Uppgift 30 | självbedömning: Modighetsmätare

16. Undersök: Vad är biologisk mångfald? | 1.–9. åk |

Se videor om biologisk mångfald och undersökning av den. Gör egna miniundersökningar samt affischer som berättar om biologisk mångfald eller informationsinslag i smågrupper eller som forskningspar.

Se videon "Miksi monimuotoisuus on tärkeää?" som lämpar sig för alla årskurser i grundskolan. Videolänken finns i e-handboken i samband med uppgiften.

Undersök varför a] koraller b] bin c] regnskogar och d] biologisk mångfald är viktiga för hela jorden. Gör om dessa teman affischer eller korta informationsinslag som berättar varför de ska skyddas.

17. Undersök: Undersökning om biologisk mångfald | 1.–9. åk |

Se videon om biologisk mångfald. Gör en undersökning enligt videons instruktioner och samla ihop undersökningresultaten.

Se videon ”Monimuotoisuustieteen lyhyt oppimäärä”. Videolänken finns i e-handboken i samband med uppgiften.

Genomför en liten undersökning enligt videons undersökningsmodell. Undersökningsfrågorna kan gälla till exempel skolans eller hemmets omgivning. Ni kan också välja frågor bland teman som gäller klimatförändringen och minskningen av biologisk mångfald såsom korallrev, bin, regnskogar och förstörelsen av dem, utrotningshotade arter och palmoljans effekter på naturen. Publicera undersökningresultaten till exempel som affischer, undersökningsrapporter, videor eller bloggtexter.

18. Undersök: Naturen förändras | 4.–9. åk |

Se en video om miljöförändring. Diskutera videon. Gör en utredning om människans påverkan på naturen.

Se videon ”Muuttuva luonto” [undertexter på svenska]. Videolänken finns i e-handboken i samband med uppgiften.

Diskutera utifrån videon följande fråga: Varför kan det vara svårt för oss att observera att miljön och naturen förändras samt att klimatförändringen fortskrider?

Utred i smågrupper hur skogsbruk, urbanisering och jordbruk påverkar livsmiljöer. Samla svaren i en tankekarta eller en kort undersökningsrapport.

19. Delta: Klimatnyheter | 4.–9. åk |

Se videon om klimatnyheter. Gör egna klimatnyheter med hjälp av instruktionerna i videon.

Se videon “Media uutisoi ilmastoasioista puutteellisesti” [på finska]. Videolänken finns i e-handboken i samband med uppgiften.

Gör utifrån videon en lista över vilka fyra frågor som ofta blir fel i nyheter som gäller klimatförändringen.

Gör därefter i smågrupper en egen nyhet om en ung klimataktivist [material finns i uppgift 21: Unga klimataktivisterna], klimatstrejker eller klimatgärningar i er egen skola och försök förmedla dessa fyra kommunikativa problem.

Extra uppgift årskurs 7–9: Bekanta er med Journalistreglerna som beskriver hurdan en högklassig, etiskt hållbar journalism är. Länk till anvisningarna finns i e-handboken i samband med uppgiften.

Nyheten kan genomföras som en video, i pappersformat, som en fil eller på något annat sätt. Nyheten ska åtminstone ha en rubrik, bildtext, källor och eventuellt mellanrubriker. Tänk på när ni gör nyheten: Vem är huvudpersonen i nyheten? Om vems eller vilkas gärningar berättar nyheten? Vem är nyheten riktad till? Vilka är nyhetens målgrupp? Hur skulle man kunna berätta om nyhetens innehåll så att alla förstår det?

Gör en egen nyhet eller använd Klimatnyheter-underlaget som ni hittar i e-handboken. Samla ihop nyheterna i en gemensam tidning eller publikation till exempel i gruppens egen blogg.

20. Diskutera: Vad behövs för ett ekologiskt sett gott liv? | 1.–3. åk | 👤

Föreställ er och utveckla en gemensam figur som eleverna sedan ger råd åt för en hållbar framtid.

Rita en barngestalt på tavlan eller på papper. Ge figuren ett namn. Barnet är lika gammalt som gruppens elever. Hitta på och nämn så många som möjliga saker som barnet behöver för sitt liv och för att överleva. Välj de fem viktigaste sakerna i listan och skriv dem vid figurens fötter som en grund för livet. Välj de fem viktigaste sakerna till exempel genom att rösta.

Räkna därefter upp saker som hjälper barnet att få en bra framtid [till exempel skola, utbildning, ett tryggt hem osv.]. Välj de fem viktigaste sakerna och skriv dem bredvid figurens fötter som en stig som för barnet framåt i livet.

Räkna upp saker som gör livet trevligare, men som inte är alldeles nödvändiga saker [till exempel spel, leksaker]. Skriv de fem viktigaste sakerna runt figuren.

Gör en lista över framtidens drömmar och önskemål. Vad skulle ni vilja göra i framtiden? Hurdant är ett gott liv? Skriv drömmar och önskemål runt figurens huvud.

Låt gärna figuren stå framme i klassen och därmed kan ni fortsätta arbeta kring frågor som gäller en hållbar framtid och livsstil på många sätt, till exempel med hjälp av skrivövningar, teckningar eller serier.

Uppgiften har bearbetats utifrån materialet: På riktigt! Metodhandbok för behandling av barnets rättigheter i skolorna [2009], s.5, Dagsverke rf. Länk till handboken finns i e-handboken i samband med uppgiften.

21. Läs: Unga klimataktivist

Bekanta er med unga klimataktivist. Gör serier som berättar om deras arbete för att påverka.

Se videon om klimataktivist Greta Thunbergs tal på FN:s toppmöte i september 2019. Videolänken finns i e-handboken i samband med uppgiften.

Ta reda på vilka som oftast deltar på FN:s toppmöte. Sök med sökfunktionen och bläddra på Yles webbplats [svenska.yle.fi] i nyheter om Greta. Läs också om följande unga klimataktivist: Autumn Peltier, [14 år] Isra Hirsi [16 år], Xiuhtezcatl Martinez [18 år]. Ni hittar information om dem i internet, via de unga aktivisternas egna kanaler i sociala medier och i YouTube.

Välj en av de fyra aktivisterna. Rita en kort serie om klimataktivistens liv där du beskriver hur han eller hon bestämde sig för att börja påverka en fråga som är viktig för honom eller henne för att bidra till att motverka klimatförändringen och på vilket sätt han eller hon påverkar detta.

22. Diskutera: Det goda livets träd | 1.–9. åk |

Hitta på och gör en lista om saker som behövs för ett gott liv och en hållbar framtid. Samla sakerna ihop till det goda livets träd på väggen. Diskutera vad som får trädet att växa.

Rita eller klipp ur papper en trädstam med grenar och rötter. Klipp eller riv lövformade pappersbitar. Eleverna skriver eller ritar förutsättningar för ett gott liv på löven [1 / löv]. Be varje elev välja de 3–5 viktigaste löven bland dem som de skrivit. Eleverna sätter upp de löv som de valt på trädstammen och grenarna. Resten av löven sätts upp på "marken" nedanför trädet. Gå till slut igenom vilka saker eleverna anser är de viktigaste. Vilka av de företeelser som eleverna har skrivit finns bland Agenda 2030-målen? Vad borde man kanske ännu lägga till bland löven? Låt eleverna plocka upp fler idéer bland målen. Diskutera till slut vad trädet behöver för att löven ska kunna växa. Vem ansvarar för att trädet ska växa? Hur kan var och en av oss hjälpa löven att växa?

23. Skriv: Klimatnyheter år 2030 | 1.–9. åk |

Gör framtidens klimatnyheter för 2030.

Föreställ er hurdan världen är 2030, då man har uppnått målen för Agenda 2030. Skriv goda nyheter för 2030 om klimatet och förebyggande av klimatförändringen. Hur har man motverkat klimatförändringen före 2030? Hur har man uppnått alla sjutton mål? Vems gärningar och val har bidragit till att bromsa upp klimatförändringen? Berättar era nyheter om en människa eller en människogrupp?

Gör en nyhetstext, rubrik, illustrationer genom att fotografera eller rita, samt bildtexter. Nyheten kan också innehålla en faktaruta om klimatförändringens historia, klimataktivism, inflytelserika unga eller tips för att dämpa klimatförändringen. Nyheten kan göras med penna och papper eller till exempel med en ordbehandlare, Prezi eller i gruppens egen blogg. Gör egna nyheter eller använd Klimatnyheter-underlaget som ni hittar i e-handboken.

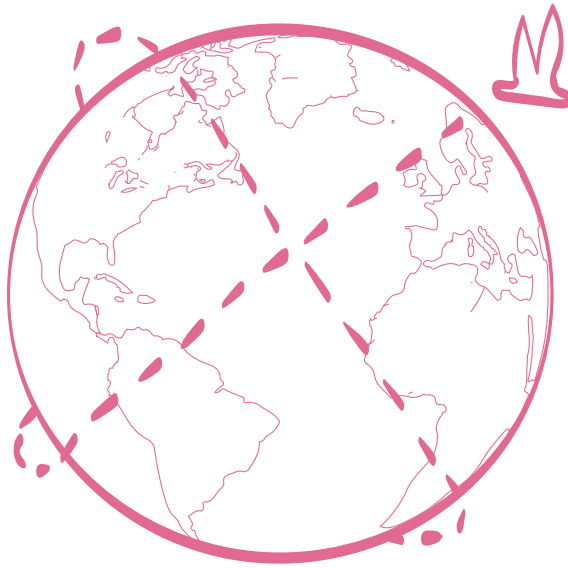
24. Delta: Böcker som påverkar | 1.–9. åk |

Läs böcker som uppmuntrar till klimatgärningar. Gör inspirerande presentationer om böckerna

Besök tillsammans biblioteket och sök böcker om klimatförändringen och motverkan av den. Välj en bok som inspirerar till att motverka klimatförändringen, undersöka klimatet och den biologiska mångfalden eller att göra klimatgärningar.

Gör vloggar eller bloggar där ni rekommenderar böcker och publicera dem i ett eget galleri med boktips, i gruppens egen kanal i sociala medier eller i morgonsamlingen. Vad i boken inspirerade till att påverka? Hur vill du själv påverka en sak som är viktig för dig efter att du läst boken? Vilken ny information eller nya idéer fick du från boken? Fortsätt genom att utveckla påverkanskampanjer eller reklam som utgår från boken och som inspirerar till klimatgärningar.

25. Påverka: Klimatstrejk | 1.–9. åk |

Öva att påverka och ta ställning till att motverka klimatförändringen.

Runt om i Finland och i världen ordnas klimatstrejker som också en del av skolorna deltar i. Om ni inte kan delta i en klimatstrejk på plats, genomför den i mindre format i skolan. Man kan också påverka i skolan på ett sätt som lämpar sig för årskursen, till exempel genom att fotografera leksakernas klimatstrejk, ta ställning med skyltar och bilder och samla bilderna i ett galleri, med affischer och mem, med en skiv- eller videojury som gäller påverkan av klimatförändringen, en morgonsamling som behandlar klimatgärningar eller en egen klimatkampanj.

Länktips:

Tips och närmare instruktioner för behandling av klimatförändringen samt elevernas påverkansverksamhet i skolan finns på finska i Lärarens klimatguide i en text som skrivits av Pinja Sipari. Länken till texten finns i e-handboken i samband med uppgiften i fråga.

26. Undersök: Klimatgärningar | 4.–9. åk |

Undersök olika klimatförändringens olika företeelser, orsaker och följder. Gör i smågruppen eller i par en tankekarta eller en annan slags utredning om temat.

Dela upp eleverna i par eller smågrupper. Ge åt varje grupp en eller två begrepp från listan [på finska], länken finns i e-handboks materialet.

Gör i grupper en tankekarta om gruppens begrepp [ett eller flera] på ett stort papper:

- **Orsaker:** På vad beror företeelsen [begreppet] som gruppen har? Vad har orsakat den? Vilka saker gör den värre?
- **Följder:** Vad följer av er grupps företeelse? På vilka inverkar den särskilt?
- **Påverkan:** Hur kan man påverka företeelsen och främja motverkan av klimatförändringen? Hur kan vem som helst påverka den?
- **Personer som påverkar:** Vem kan påverka problemet? Hur?

Samla ihop tankekartorna och presentera dem för varandra.

Uppgiften har bearbetats utifrån en övning i Lärarens klimatguide som tagits fram av Pinja Sipari. Länken till den finns i e-handboken.

27. Påverka: Klimatåtgärder och klimateffekter | 1.–9. åk |

Anteckna elevernas frågor och tankar om klimatförändringen. Se en video om att påverka klimatförändringen. Gör upp en lista över sätt att påverka.

Samla ihop i en stor tankekarta eller till exempel i Padlet elevernas frågor om klimatförändringen. Ta reda på vad klimatförändringen betyder. Använd ordlistorna i Lärarens klimatguide för att ta reda på centrala frågor. Länken till ordlistorna finns i webbmaterialet under uppgiften i fråga.

Se videon "Sanoista tekoihin" [text på svenska]. Videolänken finns i e-handboken i samband med uppgiften. Ni kan också se andra videor i serien och få information för att undersöka klimatförändringen.

Anteckna så många effekter som människan har på naturen och miljön som ni hittar i videorna och i materialet i Lärarens klimatguide. Försök därefter hitta enligt det exempel som videon ger på varje dålig effekt som människan har orsakat en lösning eller en metod som bidrar till att motverka klimatförändringen, till exempel: luftföroreningar – att cykla och promenera.

Gör i gruppen en gemensam video där ni berättar de svar och sätt att påverka som ni kommit på. Se till slut videorna tillsammans och bli inspirerade av klimatgärningar. Ändra skolans praxis så att den är enhetlig med hållbar utveckling.

28. Fördjupa dig: Klimatförändringen i den globala södern | 4.–9. åk | 🌍

Bekanta er med aktiva klimataktivister i olika delar av den globala södern. Aktivisterna berättar hur klimatförändringen syns i deras hemländer och vad de själva gör för att motverka klimatförändringen

Dela upp klassen i smågrupper. Dela ut en bloggtext eller nyhet åt varje grupp [sammanslaggt åtta texter]. Texterna finns i e-handboken i samband med uppgiften. Läs igenom texten tillsammans.

Gör en tankekarta som ser ut som en pilkastningstavla med fyra ringar. Man ska kunna skriva inuti varje ring. Man kan klippa hela kartan så att den har samma form som skribentens hemland, om bara pilkastningstavlan ryms inuti den. Man kan också lägga till foton i tankekartan från bloggen. Tankekartan kan också göras till exempel med Prezi.

Rubriken blir bloggarens namn, yrke och land som han eller hon skriver om.

- Skriv i mitten av tankekartan utmaningar som skribenten berättar att klimatförändringen orsakar i hans eller hennes hemland.
- Skriv i den andra ringen åtgärder som skribenten genomför antingen ensam eller tillsammans med andra för att bromsa upp klimatförändringen.
- Skriv i den tredje ringen saker som har hjälpt bloggaren att uppnå sina mål.
- Skriv i den yttersta ringen hur skribenten lyckats med sina mål, om han eller hon har skrivit om dem.

Diskutera i smågrupper: Förekommer samma utmaningar i Finland? Skulle samma åtgärder för att dämpa klimatförändringen kunna fungera i Finland? Presentera till slut verken för andra.

Källor: Projektet Ilmastoterveisiä etelästä och Lärarens klimatguide. Länkar till källorna finns i e-handboken i samband med uppgiften.

Länktips:

I e-handboken finns en länk till övningar som behandlar bloggning.

29. Fördjupa dig: Aktiva ungdomar runt om i världen | 1.–3. åk | 🧑🌍

På olika håll av världen vidtar aktiva ungdomar åtgärder för en mer hållbar värld. Vad kan vi lära oss av dem?

Se Unicef video Världens största lektion, del 2. Videolänken finns i e-handboken i samband med uppgiften.

Gör tillsammans en lista på tavlan:

- om de länder som besöktes i videon,
- vilka utmaningar ungdomarna berättade om,
- vilka gärningar ungdomarna gjorde för hållbar utveckling och
- till vilka mål för hållbar utveckling de knyter an.

Be att eleverna diskuterar hur utmaningarna på listan är kopplade till klimatförändringen. Förekommer samma utmaningar i Finland? Hur skulle man kunna påverka dessa utmaningar i Finland, till exempel i den egna vardagen eller i skolan? Ger videon tips för verksamhet?

Gör liknande videor i smågrupper där man berättar för tittaren:

- var man befinner sig
- en utmaning som gäller klimatförändringen eller hållbar utveckling
- gärningar för ett bekämpa klimatförändringen eller för att främja hållbar utveckling

Dela videorna på skolans webbplats eller se dem tillsammans till exempel i morgonsamlingen.

30. Självbedömning: Modighetsmätare | 1.–9. åk |

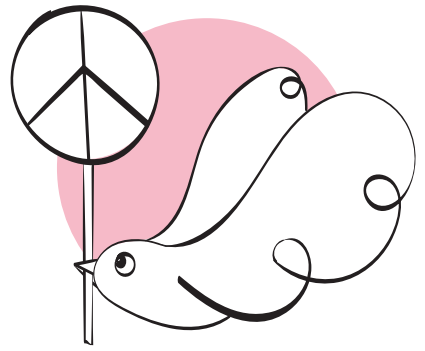
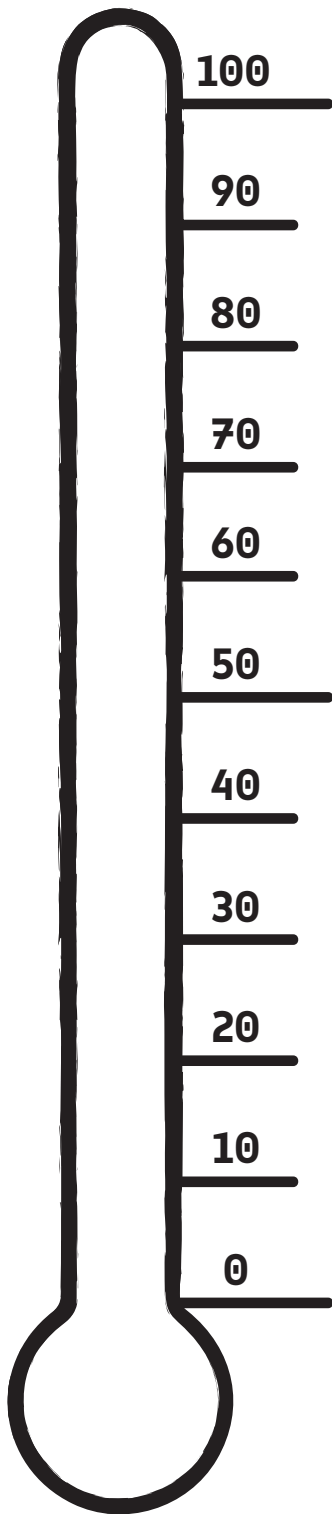

Bedöm hur redo ni är att bidra till att dämpa klimatförändringen. Vilka saker påverkar modet att agera?

Eleven färglägger termometern på en skala 1–100: Hur modigt känns det att agera för en sak som är viktig för en själv? Med hjälp av frågorna kan eleverna bland annat fundera över vad för slags stöd de behöver få av vuxna eller kompisar för att modighetstermometern ska stiga.

Diskutera följande frågor tillsammans, i smågrupper eller i par:

- Vad behöver jag för att jag skulle kunna modigare påverka saker som är viktiga för mig?
- Av vem behöver jag hjälp, råd eller samarbete för att modighetsmätaren ska stiga?
- Kan modet befinna sig på olika nivåer olika dagar?
- Vad får modighetsmätaren att stiga?
- Har modighetsmätaren alltid visat samma siffra eller förändrades den i och med att jag gjorde uppgifterna?
- Måste modighetsmätaren visa hundra för att man ska våga påverka?
- Vad anser ni om påståendet: Mod är att handla även om man är rädd?

Ansvarsfull konsumtion

Produkternas globala kedjor

Köpbeslut och konsumtion av tillgångar påverkar miljön och samhället. Temahelheten för ansvarsfull konsumtion ger verktyg för att se sig själv som en del av de globala kedjorna för konsumtion. För att vi ska kunna göra ansvarsfulla val är det viktigt att förstå hur våra konsumtionsvanor påverkar globala produktions- och transportkedjor och de människor som är med i dem.

Ett av målen för denna temahelhet är att stöda ekosocial bildning. Ekosocialt bildade människor har förståelse om de följder som deras handlingar har på andra människor och naturen. Denna temahelhet erbjuder verktyg för att skaffa information samt för att öva att påverka. Dessa färdigheter behövs för att vi ska kunna göra ansvarsfulla konsumtionsval.

Allt digitala tilläggsmaterial som hör till uppgifterna och länkar till källor finns i e-handboken vid uppgiften i fråga. Du hittar varje uppgift inklusive material genom att välja "Ansvarsfull konsumtion" i e-handbokens meny "Material för temadagar".

Man kan genomföra en färdig rekommenderad temadag ur temahelheten, skapa ett helt mångvetenskapligt lärområde om hållbar utveckling genom att kombinera uppgifter eller välja önskade delar som genomförs på lektioner. I början av temahelheten finns ett förslag till en temadag för årskurs 1–3 och 4–9.

Uppgifter:

Rekommenderad temadag för årskurs 1–3:

Uppgift 31 | diskutera: Vad vill jag, vad behöver jag?

Uppgift 32 | diskutera: Hållbart val

Uppgift 37 | undersök: Min bomullsvardag

Uppgift 41 | påverka: Affischer och videor som tar ställning

Uppgift 42 | självbedömning: Handmätare

Rekommenderad temadag för årskurser 4–9:

Uppgift 33 | undersök: I den etiska elektronikens fotspår

Uppgift 34 | diskutera: Den cirkulära ekonomin för elektronik

Uppgift 37 | undersök: Min bomullsvardag

Uppgift 38 | undersök: Bomull på världskartan

Uppgift 40 | påverka: Kampanj för ansvarsfull konsumtion

Uppgift 42 | självbedömning: Handmätare

31. Diskutera: Vad vill jag, vad behöver jag? | 1.–3. åk |

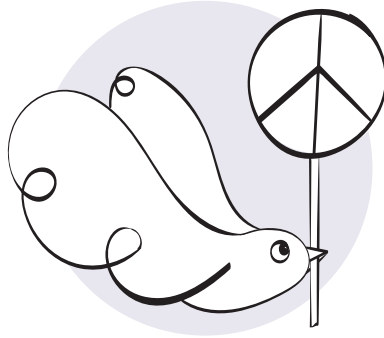
Diskutera med hjälp av bilder vilka saker som är nödvändiga för människan och vilka som inte är.

Övningens syfte är att betrakta vilka föremål och saker vi behöver samt vilka varumängder det är nödvändigt för oss att äga. Behöver vi allt och är allt nödvändigt för oss? Övningens syfte är inte att hitta de "rätta svaren", utan att väcka oss att betrakta sakerna omkring oss.

Skriv ut och klipp bilderna som finns i e-handboken och som du hittar i samband med uppgiften i fråga. Undersök bilderna med gruppen.

Vilka saker på bilderna är de viktigaste för eleverna? Vilka är nödvändiga? Vad kan man inte leva utan? Kan människan leva utan glass? Eller utan föremål? Skulle vi till exempel kunna leva utan telefoner? Vad är skillnaden på meningarna "Jag behöver..." och "Jag vill..."? Hur kan man konsumera ansvarsfullt alla de saker som finns på bilderna?

Rösta om sakerna på bilderna är nödvändiga för oss eller om vi bara vill ha dem eftersom de är ett trevligt tillägg i våra liv. Bilda en åsiktssträcka så att den ena väggen

betyder behov och den motsatta vägg saker som vi vill ha men som vi vid behov kan vara utan. Om lokalen är liten eller om gruppen är stor kan man också genomföra detta så att man sätter sig på huk eller sträcker sig upp mot taket.

Lyft i tur och ordning fram olika bilder och låt eleverna gå omkring i lokalen antingen till väggen för vilja eller för behov. Sträckan är glidande, dvs. man kan också stanna i övningen någonstans mittemellan väggarna eller till exempel i mitten, om det är svårt att fatta beslut. Diskutera kort vid varje bild varför denna sak är nödvändig för oss eller varför vi skulle kunna leva utan den. En del saker kan också vara mycket viktiga för oss, även om vi skulle kunna leva utan dem.

Exempelfrågor för diskussionen:

- Behöver vi en tv eller gör det bara vårt liv trevligare?
- Hur många spel behöver jag?
- Hur många leksaker behöver jag? Hur många leksaker leker jag med varje dag / varje vecka?

Fundera över varför vi alltid vill ha nya föremål och saker. Gör saker oss lyckliga? Eller är det viktigt att äga eftersom "Alla andra också har..."? Beror vänskapen på vilka saker eller kläder du har?

Dela upp bilderna i två kategorier: saker som vi behöver och saker som vi vill ha. Dela därefter upp bilderna i två nya grupper: saker som man kan köpa och saker som man inte kan köpa. I vilken grupp finns det mer sådana saker som vi vill ha? I vilken grupp finns det mer sådana saker som vi behöver?

32. Diskutera: Hållbart val | 1.–3. åk |

Diskutera med hjälp av bildkorten hållbarheten hos olika föremål. Hur känner man igen ett hållbart val?

Målet är att fundera över olika föremåls effekter på miljön. Vilka val är bra och vilka är dåliga med tanke på miljön? Skriv ut de bilder som finns i e-handboken och som du hittar i samband med uppgiften i fråga. Om du vill kan du dessutom ta med annat material, till exempel hushållsartiklar.

Titta tillsammans på bilderna. Försök gruppera bilderna och hitta par åt dem. Paren har räknats upp längre ner i en lista. Diskutera vilka som är bättre och vilka sämre alternativ med tanke på miljön.

Fundera till exempel med hjälp av dessa frågor hur man känner igen ett hållbart val:

- Hur ser ett föremål ut om tio år?
- Kan föremålet användas många gånger eller endast en gång?
- Blir det mycket / litet avfall då man slänger bort föremålet?

Gå till slut tillsammans igenom kriterierna för era val och diskutera dem. Fundera samtidigt över vilka val ni gör dagligen och vilka möjligheter ni skulle ha att göra miljövänligare val.

Valen kan göras till exempel mellan följande saker:

- engångsmugg – porslinsmugg
- kortlivad leksak – hållbar leksak
- plastpåse – tygpåse
- sugrörsdricka – utflyktsflaska
- små yoghurtburkar – en liters förpackning
- frukt som förpackats med mycket plast – oförpackad frukt
- leksak som förpackats med mycket plast – lätt förpackad / oförpackad leksak
- ett nytt klädesplagg – att laga / piffa upp gamla kläder osv.

33. Undersök: I den etiska elektronikens fotspår | 4.–9. åk |

Gör en lista över vad ni vet om vanliga elektroniska anordningar. Se en video om etisk produktion av bärbara datorer. Finns det etiskt producerad elektronik?

Fundera över din egen eller skolans laptop eller en motsvarande enhet. Vilka råmaterial är den gjord av? Gör en lista över allt ni vet eller gissar om enheten. Hur många olika råmaterial tror ni att en laptop består av? Från vilken del av världen kommer råmaterialet? Var tror ni att datorn är tillverkad?

Se efter att ha diskuterat och gjort listor videon Eettinen läppäri [Etisk laptop], del 1. Videolänken finns i e-handboken i samband med uppgiften.

Svara utifrån videon: Vilka olika råmaterial är laptopen tillverkad av? Varifrån kommer råmaterialet?

Diskutera därefter: Hur många människor behövs för att tillverka en bärbar dator i olika delar av världen?

Ta reda på:

- Vad är kobolt?
- Var hittar man kobolt?
- Hur får man den till elektronikindustrin?
- Varför är den värdefull?
- Vilka utmaningar är kopplade till brytning av kobolt?
- I vilka andra enheter används kobolt?
- Vilka enheter som innehåller kobolt äger ni?
- Hurdan vore världen utan kobolt?

Gör en tankekarta eller till exempel en Prezi-presentation om era svar.

Videokälla: Eettisen kaupan puolesta ry, webbplatsen Eettisen läppäriin jäljillä. Länken till webbplatsen finns i e-handboken.

34. Diskutera: Den cirkulära ekonomin för elektronik | 4.–9. åk |

Se videon om återvinning av elektronik och den cirkulära ekonomin. Svara därefter på frågor i grupper eller i par.

Se efter att ha diskuterat och gjort upp listor videon I den etiska laptopens fotspår, del 4. Videolänken finns i e-handboken i samband med uppgiften.

Svara utifrån videon på följande frågor:

- Vilka fördelar skulle vi ha om vi ägde mindre?
- På vilka andra sätt skulle vi kunna använda anordningar än att skaffa egna?
- Skulle du vara beredd att använda en gemensam bärbar dator som du skulle få låna under en viss tid, om du samtidigt skulle få en bärbar dator som man alltid skulle kunna laga?
- På vilka villkor skulle du vara beredd att avstå från mobiltelefon?

Källa: Eettisen kaupan puolesta ry, webbplatsen Eettisen läppärin jäljillä. Länken till webbplatsen finns i e-handboken.

35. Undersök: Reklamens värld | 1.–3. åk |

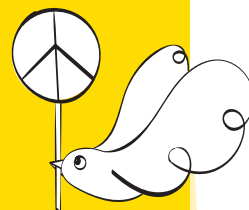

Undersök reklam i tidningar. Välj de mest onödiga föremålen och tänk ut långvarigare alternativ.

I denna uppgift granskas reklam som påverkar vår konsumtion. Vi ser, hör och läser dagligen hundratals, till och med tusentals reklammeddelanden. Vi är omringade av reklam och våra hjärnor tar emot dagligen otaliga reklammeddelanden som uppmanar oss att köpa och konsumera. Reklamens syfte är att sälja produkter och få människor att köpa dem även om de inte skulle vara nödvändiga. Syftet med denna uppgift är att utreda hurdana produkter som säljs med reklam och vad som får oss att köpa dem samt att lära sig att betrakta sina egna konsumtionsvanor och mottaglighet för reklambudskap.

Ge eleverna dagstidningar eller tidskrifter eller be dem bläddra i en nättidning. Välj i tidningarna de reklam som ni tycker visar de allra onödiggaste föremålen.

- Vilken produkt säljer reklamen?
- Är föremålet nyttigt eller onödigt, varför?
- Kan föremålet användas länge, är det lätt att reparera eller underhålla det?
- Ger produkten upphov till mycket avfall?
- Vad lovar reklamen om föremålet?
- Skulle man kunna ersätta föremålet med ett mer användbart eller långlivat föremål?

36. Fördjupa dig: I den ansvarsfulla konsumtionens spår | 4.–9. åk | 🧑🧑

Ta reda på med hjälp av begrepp för ansvarsfull konsumtion vilka aspekter man ska ta hänsyn till i konsumtionen för att man ska kunna göra ansvarsfulla val. Gör tankekartor i smågrupper eller par och samla till slut ihop dem.

Dela ut begreppen som anges längre ner åt paren. Du kan också dela ut inledningstexterna som följer med. Eleverna utreder med hjälp av informationssökning i skolans undervisningsmaterial och internet vad de olika begreppen betyder. Gör en tankekartor av varje begrepp. Samla till slut ihop tankekartorna till en enda stor tankekartor, vars tema är "Ansvarsfull konsumtion".

Ekosocial rättvisa: Ekosocial rättvisa innebär att människor och andra levande varelser bemöts jämlikt i fråga om möjligheter att leva ett liv som passar en själv. Om man till exempel beslutar att bygga en ny gruva i bergssluttningen, tänker man ofta på att den medför fler arbetstillfällen och välbefinnande åt människorna i närområdet. Samtidigt kan detta emellertid till exempel förstöra en djurarts habitat eller kanske måste man fälla skog. Även om någon tycker att berget i fråga endast är en stenhög, kan den i någon annans världsbild vara en levande varelse, en helig plats eller till exempel en gud [se till exempel de la Cadena, 2015, Earth Beings]. En ny gruva skulle därmed skada både naturen och en del människors heliga plats, men skulle ge åt andra eftersträvad ekonomisk vinst och försörjning. Ekosocial rättvisa behövs då det diskuteras om man vill genomföra sådana projekt och för vilka människor konsekvenserna är goda och för vilka dåliga.

Koldioxidavtryck: Med koldioxidavtryck avses den klimatbelastning som en produkt eller tjänst eller ibland till och med människan orsakar. Med andra ord avses med koldioxidavtryck hur mycket växthusgaser som uppstår under en produkts eller verksamhets hela livscykel. Att till exempel se videor i YouTube har också ett koldioxidavtryck. Samtidigt som videon kör i bakgrunden till exempel serverar, informationsnätets olika delar, routrar, modem, apparat för återgivning samt enhetens skärm. Alla dessa förbrukar el och i regel ger elproduktion upphov till växthusgasutsläpp. Även tillverkning av alla dessa anordningar och själva inspelningen av videon har ett eget koldioxidavtryck. Detta betyder att all verksamhet har ett koldioxidavtryck, människan behöver ju också

energi för att hålla sig vid liv. Vi får vår energi från maten, och odling och tillverkning av mat orsakar utsläpp.

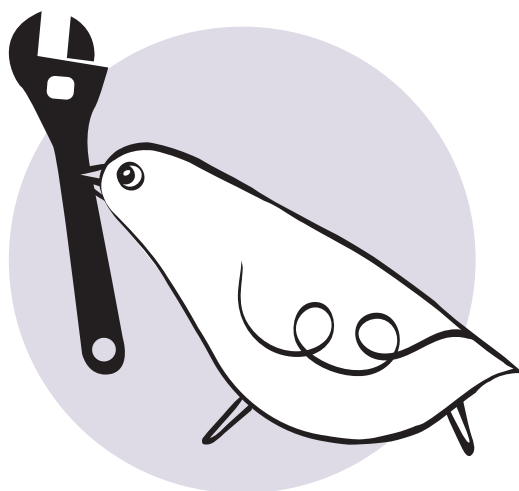
Källa: Yle. [26.6.2019]. Netti syö kasvavalla tahdilla sähköä ja suurin syyllinen ovat nettivideot. Videolänken finns i e-handboken under uppgiften i fråga.

Hållbar utveckling: Man kan tänka sig att utveckling betyder att samhället förändras mot det bättre. Till exempel när allt fler barn får gå i skola, färre människor lever i fattigdom eller när människans livslängd ökar, tänker man att det sker utveckling. För att utvecklingen ska vara hållbar ska den vara miljövänlig och jämlik och den får inte utgå från skuldsättning eller omfattande förstörelse av resurser, såsom naturresurser. Utveckling sker inte endast i så kallade utvecklingsländer, utan även andra länder, såsom Finland, kan utvecklas i en bättre riktning.

Cirkulär ekonomi: Syftet med den cirkulära ekonomin är att material ska användas så länge som möjligt och att därmed minska uppkomsten av avfall. I bästa fallet skulle det inte alls uppstå avfall, utan man skulle kunna använda på nytt allt material. Till exempel skulle man tillverka nytt tyg av trasiga kläder och av tyget skulle man åter sy nya kläder. I den cirkulära ekonomin minskar också köp av varor, och människor lånar och delar med sig mer av sina saker. Om till exempel fler familjer skulle kunna använda en gemensam gräsklippare, skulle inte alla behöva köpa en egen och gräsklipparna skulle inte behöva stå stilla den största delen av tiden.

Barnarbetskraft: I FN:s konvention om barnets rättigheter konstateras att barn inte får "utföra arbete som kan vara skadligt eller hindra barnets utbildning eller inverka skadligt på barnets hälsa eller utveckling". I regel när man talar om barnarbetskraft talar man också om just sådana situationer där minderåriga måste utföra ett arbete som är farligt eller skadligt för hälsan i stället för att gå i skola. Tyvärr måste miljontals barn, ofta från fattiga familjer, utföra sådant arbete. Arbetet äventyrar deras hälsa och utveckling och samtidigt hindrar det dem ofta från att gå i skola. Utan utbildning är det svårt för barnen att ens som vuxna komma undan fattigdomen och deras egna barn kan senare också hamna i samma situation.

Allt arbete som utförs av barn är emellertid inte skadligt, till exempel i Finland. Om till exempel en 16-åring arbetar på sommaren i en glasskiosk, anses detta inte vara barnarbete. I en del länder kan barn eller unga till exempel hjälpa sina föräldrar med jordbruksarbete vid sidan av skolan. Om barnet inte skulle hjälpa till skulle familjen kanske inte ha råd att skicka honom eller henne till skolan, det vill säga arbetet kan vara mycket viktigt i barnets liv. Man får emellertid inte låta barn utföra farliga eller tunga arbeten. Förutom skolgång och arbete borde det också finnas tid för lek under barnets dag.

Rättvis handel: Rättvis handel är ett certifieringssystem för produkter som odlas och tillverkas i utvecklingsländer. Dess syfte är att säkerställa att odlarna får en ersättning som de kan leva på för sitt arbete. Odlarna som omfattas av Rejäl handel ska följa många slags regler, till exempel är det förbjudet att använda bekämpningsmedel som är skadliga för miljön samt barnarbetskraft, och arbetstagarna ska garanteras organisationsfrihet och trygga arbetsförhållanden.

Målet för Rättvis handel är att minska fattigdomen, och de odlare som omfattas av certifikatet har också ofta bättre livsförhållanden än andra. Det kan emellertid vara svårt att få ett certifikat, och de allra fattigaste odlarna i utvecklingsländerna får nödvändigtvis inte ta del av dess fördelar.

Ett ansvarsfullt företag: En ansvarsfull verksamhet är sådan som inte skadar andra eller en själv nu eller i framtiden. Ett ansvarsfullt företag handlar ansvarsfullt ekonomiskt, socialt och miljömässigt. Ett sådant företag är ekonomiskt lönsamt, dess anställda har bra och trygga arbetsförhållanden, det går att leva på lönen för arbetet och företaget orsakar inte oproportionerliga men för miljön till exempel genom förorening.

Grönmalning: Man talar om grönmalning när ett företag i sin kommunikation försöker ge ett intryck om att vara ansvarsfullt och särskilt miljövänligt, men i verkligheten ändå inte handlar särskilt ansvarsfullt. Eftersom många konsumenter emellertid vill köpa endast ansvarsfulla produkter, försöker företaget verka ansvarsfullt för att ge ett gott intryck. På motsvarande sätt talar man om pinkwashing när ett företag försöker se ut som att det stöder minoriteters rättigheter, även om det i verkligheten inte gör något för minoriteter.

37. Undersök: Min bomullsvardag | 1.–9. åk |

Undersök konsumtionsvaror som används i vardagen och i vilka bomull har använts som råmaterial. Gör en undersökning och korta presentationer om föremålen och bomull och samla ihop dem.

Skriv i smågrupper en lista över hurdana föremål och saker ni har använt i dag efter att ni har vaknat.

Diskutera vad som menas med råmaterial. Gör en lista över alla råmaterial som ni känner till.

Ett av de vanligaste råmaterialen för konsumtionsvaror är bomull. Ringa in i den första listan de saker i vilka bomull har använts som råmaterial. Om ni inte är helt säkra, kontrollera detta ur varan eller föremålet [till exempel tvättilappen på kläder] eller på produktens webbplats.

Gör en affisch eller en annan presentation, till exempel en video eller Prezi om temat "Jag och bomull". Rita eller ta bilder på alla föremål och varor som innehåller bomull och som ni har använt i dag. Samla ihop affischerna, videorna eller Prezi-presentationerna i ett gemensamt "Vi och bomull"-galleri. Titta på presentationerna tillsammans och diskutera hurdan vardagen skulle vara utan bomull.

Uppgiften kan också genomföras genom att ta 1–3 foton som beskriver bomullens betydelse i elevens liv. Bilderna samlas i ett gemensamt galleri. Hitta på åt galleriet ett namn som förenar bilderna.

38. Undersök: Bomull på världskartan | 4.–9. åk |

Undersök i vilka delar av världen människor har arbetat för att tillverka våra kläder. Markera platserna på kartan. Undersök de olika skedena i produktionskedjan för kläder som tillverkas av bomull.

Använd Världsskolans Connected by Cotton-bilder som ni kan bekanta er med tillsammans eller i smågrupper. Länken till bilderna finns i e-handboken under uppgiften i fråga.

Länktips:

Mer information om produktionskedjan för bomull finns i Eettisen kaupan puolesta ry:s material ”Puu villan polut globaalissa kaupassa” [på finska]. Länk till materialet finns i e-handboken under uppgiften i fråga.

Ni kan undersöka de olika skedena i produktionskedjan för kläder som tillverkas av bomull i klädkartan som tagits fram av Eettisen kaupan puolesta ry. Länk till kartan finns i e-handboken under uppgiften i fråga.

Välj ett av era egna kläder eller accessoarer som innehåller bomull. Ni kan kontrollera råmaterialet ur plaggets tvättagg eller till exempel på webbplatsen.

Markera härefter på världskartan:

- Varifrån har du köpt eller fått plagget?
- Var har man sytt plagget? Om det inte står på plaggets tvättagg eller på nätet var plagget är tillverkat, ta reda på vilka som är de vanligaste länderna där klädmärket i fråga tillverkas.
- Var har man sannolikt vävt tyget?
- Var har man sannolikt färgat tyget?
- Var har man mest sannolikt odlat och plockat bomullen?
- Vilka är världens största bomullsproducenter?
- Längs vilken rutt har plagget eller accessoaren troligtvis transporterats till dig?

Läs i tilläggs materialet vilka olika skeden som hör till produktionskedjan för kläder som tillverkas av bomull. Skriv eller rita och synliggör produktionskedjan för det egna plagget till exempel som en serie eller som foton.

Diskutera till slut tillsammans:

- Var det lätt eller svårt att spåra plaggets produktionskedja? Varför?
- Borde det vara lätt att se produktionskedjan?
- Vilken ny information fick du om plaggets produktionskedja?
- Visste du hur många arbetsskeden som hör till en produktionskedja för kläder?
- Hur skulle jag kunna göra mer ansvarsfulla val då jag köper kläder?

39. Delta: Reklam och motreklam | 4.–9. åk |

Öva att ta ställning och motivera åsikter med hjälp av en värderingssträcka. Påståendena gäller reklam och konsumtion. Fortsätt med att göra egna motreklam.

Med värderingssträckan kan man uttrycka sin åsikt om påståendena genom att ställa sig längs en imaginär sträcka där den ena änden betyder "Ja" och den andra "Nej". Efter att eleverna valt sina platser kan de elever som vill berätta om sina åsikter. Poängtera för eleverna att man inte ska håna någons svar i uppgiften eller hitta skyldiga. Syftet är att upptäcka i vår livsstil gemensamma drag, varav en del är skadliga för miljön, och att vakna upp och börja fundera om de finns alternativ för våra allmänna tillvägagångssätt.

Påståenden:

- Jag får nödvändig information från reklam.
- Jag får ofta sådana kläder och saker som jag önskar.
- Reklam får mig att vilja få nya saker.
- Reklam påverkar inte mig.
- Jag vet var i världen min tröja är tillverkad.
- Jag vet vart mina gamla mobiltelefoner har hamnat efter användningen.
- Hemma hos oss ligger det gamla kläder eller telefoner.
- Jag vet vad motreklam är.

Fortsätt genom att göra egna motreklam eller samhällsreklam som inspirerar till ansvarsfull konsumtion och klimatgärningar. Hitta på en egen reklamslogan samt illustration till reklamen. Reklamen kan även innehålla tips och instruktioner för eller information om ansvarsfull konsumtion. Då ni planerar reklam, diskutera tillsammans om ni anser ett er egen reklam är etiskt hållbar.

Länktips:

Närmare instruktioner om att göra motreklam finns i Handboken Medialukutaitoa vastamainoksista [2018, på finska] i samband med uppgiften. Sida 5 i handboken har också använts som källa för denna övning.

40. Påverka: Kampanj för ansvarsfull konsumtion | 4.–9. åk |

Identifiera och anteckna missförhållanden som gäller konsumtion och som eleverna vill påverka. Planera och genomför en påverkanskampanj som gäller hållbar konsumtion.

Bekanta er först med målen för Agenda 2030 i smågrupper eller par. Bekanta er närmare med mål 12, målet för hållbar konsumtion. Dela ut Agenda 2030-målen 1, 7, 8, 9, 10, 13 åt paren. I denna övning definierar eleverna ett problem som gäller konsumtion. Problemet analyseras och väljs utifrån hur eleverna kan påverka problemet i sitt eget liv och i skolan. Till slut utvärderas vad man åstadkommit. Dela upp eleverna i smågrupper efter att ni bekantat er med målen.

Fas 1: Vilken fråga som gäller konsumtion vill vi påverka? Vilken företeelse stör dig hemma eller i skolan eller med vänner? Vad borde förändras? Gör en lista över allt som ni diskuterat. När man går igenom resultaten av idékläckningen ser man vilka teman gruppen lyfter fram. Diskutera dem och välj ett eller flera teman som ni börjar undersöka.

Fas 2: Hurdant är det problem som gäller konsumtion som ni valt? Vad anser ni att det beror på? Har ni redan tillräckligt med information om problemet eller behöver ni mer

bakgrundsinformation? För att man ska kunna göra något åt problemet, måste man först känna det. Man måste utnyttja all den information som gruppens medlemmar redan har och lyfta fram alla tankar. Diskutera och samla ihop tankar och åsikter om det problem som ni valt: Hus skulle man kunna påverka problemet? Kan ni lösa hela problemet? Kan ni påverka det på något sätt? Vilka förslag på lösningar eller sätt att påverka kommer ni på?

Fas 3: Hur förändrar ni världen genom era gärningar? Nu är det dags att göra något konkret! Ni kan planera i smågrupper till exempel en affisch som tar ställning, en morgonsamling, en kampanj, ett evenemang, ett informationsinslag eller till exempel en kontrollista över ansvarsfull konsumtion i skolan! Ta ställning och påverka genom er verksamhet ett problem eller missförhållande som ni valt och som gäller konsumtion.

Fas 4: Vad åstadkom vi? Vad sker här efter? Planera hur ni skulle kunna fortsätta här efter. Vidta genast åtgärder eller gör tillsammans en tidsplan som ni använder för att börja genomföra planen. Kom överens med lärare och skolans personal eller andra aktörer utanför skolan om en tidsplan för det fortsatta arbetet.

Källa: Dagsverkets Vaikuta!-metodhandbok [2017, på finska och engelska] innehåller närmare anvisningar för en längre påverkansprocess som följer kritisk pedagogik. Länken till handboken finns i e-handboken under uppgiften.

41. Påverka: Affischer och videor som tar ställning | 1.–9. åk |

Gör affischer eller videor som uppmuntrar till ansvarsfullare konsumtion.

Planera och gör affischer eller korta videor som tar ställning och uppmuntrar till ansvarsfulla val. Välj ett temaområde eller en konsumtionsvana där ni vill uppmuntra andra till mer hållbara val. Använd den information ni skaffat i tidigare uppgifter. Samla ihop affischer eller videor i en gemensam utställning eller ett videogalleri. Avsluta dagen med att läsa affischernas budskap eller se videorna och anteckna alla instruktioner och budskap som ni kan införa genast. Genomför i skolan elevernas idéer om ansvarsfullare konsumtion.

42. Själbedömning: Handmätare | 1.–9. åk |

Man sitter eller står i en ring eller på sina egna platser. Visa med handen i vilken omfattning du håller med om påståendena.

En hand som är nära golvet betyder att du inte alls håller med om påståendet och en hand som är nära taket betyder att du är helt av samma åsikt.

Påståenden:

- Jag tycker att det är intressant att lära sig mer om ansvarsfull konsumtion.
- I dag lärde jag mig många nya saker om globala produktions- och transportkedjor.
- Efter den här inlärningshelheten kan jag berätta åt mina kompisar om ansvarsfull konsumtion.
- Jag tycker att ungdomar kan bidra till hurdana konsumtionsval man gör i den egna omgivningen.
- Jag tycker att det är viktigt att ungdomar kan påverka andra människors, skolors eller städers konsumtionsval.

Jämlikhet och mänskliga rättigheter

Likvärdighet bygger fred

Jämlikhet innebär att alla får gå i skola och lära sig som sig själva. En icke-diskriminerande och trygg skola uppfostrar aktiva medborgare som deltar och påverkar i skolan och i samhället. Allas likvärdiga delaktighet är nödvändig för att målen för hållbar utveckling ska kunna och uppnås och uppfyllandet av mänskliga rättigheter tryggas.

Jämlikhet och mänskliga rättigheter tillhör alla i alla världens länder. Med tanke på uppbyggnad av en hållbar framtid påverkar de allt: Vem har rätt att påverka? Hur uppfylls barns och ungas delaktighet i Finland och ute i världen? Denna temahelhet presenterar mänskliga rättigheter och erbjuder perspektiv och verktyg för att stärka elevernas aktörskap och delaktighet.

Allt digitala tilläggsmaterial som hör till uppgifterna och länkar till källor finns i e-handboken vid uppgiften i fråga. Du hittar varje uppgift inklusive material genom att välja "Jämlikhet och mänskliga rättigheter" i e-handbokens meny "Material för temadagar".

Man kan genomföra en färdig rekommenderad temadag ur temahelheten, skapa ett helt mångvetenskapligt lärområde om hållbar utveckling genom att kombinera uppgifter eller välja önskade delar som genomförs på lektioner. I början av temahelheten finns ett förslag till en temadag för årskurserna 1–3 och 4–9.

Uppgifter:

Rekommenderad temadag för årskurs 1–3:

Uppgift 43 | läs: Unik, likadan

Uppgift 46 | bli inspirerad: Familjernas mångfald

Uppgift 49 | delta: Instruktioner för tryggare lokaler

Uppgift 56 | självbedömning: Ska jag ta ett steg?

Rekommenderad temadag för årskurs 4–9:

Uppgift 45 | undersök: Finskhhet och det mångfaldiga Finland

Uppgift 49 | delta: Instruktioner för tryggare lokaler

Uppgift 54 | fördjupa dig: Rita världen

Uppgift 55 | bli inspirerad: Människorättsaktivister

Uppgift 56 | självbedömning: Ska jag ta ett steg?

43. Läs: Unik, likadan | 1.–3. åk |

Öva att bilda olika slags grupper. Diskutera hur värdefullt det är att det finns skillnader och likheter i gruppen.

Syftet med övningen är att synliggöra hur varierande en grupp kan vara samt att lyfta fram elevernas individuella skillnader i en positiv och uppskattande anda. Be först att eleverna går alldeles tysta omkring i lokalen. Man promenerar lugnt och ser vänligt på andra. Fortsätt att gå omkring, men berätta åt eleverna ett sätt att hälsa, till exempel att skaka hand, nicka, buga, säga hej eller en annan hälsning som används när man möter en annan.

Säg att eleverna ska fortsätta gå omkring efter de olika sätten att hälsa. Ge åt eleverna som uppgift att intervjua elever som de möter och att bilda en grupp med sådana elever som har samma egenskap som de själva. Föreslå alltid en egenskap åt gången och utifrån den söker eleverna alltid en ny grupp. Egenskaper kan vara till exempel sockar med samma färg, ögonfärg, födelsemånad, antalet syskon, om man har eller inte har sällskapsdjur, älsklingsmat, modersmål och så vidare.

Genomgång av övningen: Diskutera vilka tankar och känslor övningen väckte. Varför var grupperna ibland stora och ibland små? Var det varje gång enkelt för alla att hitta sin grupp? Berätta för eleverna att alla kan också ha många egenskaper som ingen annan har. Det finns ingen som är precis likadan, utan vi är alla unika och alla lika värdefulla precis som vi är.

44. Läs: Jag har rätt | 1.–3. åk |

Bekanta er med de mänskliga rättigheterna genom påståenden som gäller barnets rättigheter.

Målet är att lära känna FN:s barnets rättigheter och förstå att rättigheterna gäller alla barn.

Diskutera först i gruppen vad "rättighet" betyder. Vad betyder att någon har rätt till något? Vem kan ha rättigheter?

Rättighet är tillstånd till något eller ett löfte om något. Till exempel rätt till utbildning betyder att varje barn får gå i skola och rätt till trygghet behöver att man inte får skada barn. Det finns många exempel: till exempel betyder rätt till åsikt att var och en får bilda sin egen åsikt om saker. Med rättigheter kommer alltid också skyldigheter. När man har rätt till åsikt, har man även skyldigheten att uttrycka sin åsikt så att man inte skadar andra. När man har rätt till utbildning, har man även skyldigheten att gå i skola och låta alla studera i fred.

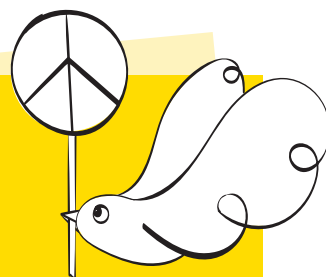
Det finns många slags rättigheter och på många olika nivåer. En del av rättigheterna har skrivits in i lagar. Vissa rättigheter är sådana att man tillfälligt kan ta bort dem från barnet då det är förenligt med allmänt intresse eller barnets bästa. Man kan till exempel ge barnet rätt att själv välja när han eller hon gör sina läxor. Men om man märker att barnet inte alls gör sina läxor och därmed inte heller lär sig tillräckligt, kan man ta bort rätten att själv välja när man gör sina läxor och läxorna görs vid en tidpunkt som en vuxen meddelar eller tillsammans med en vuxen. En del rättigheter är åter sådana att ingen någonsin kan ta bort dem. Sådana är de mänskliga rättigheterna som gäller för varje människa. Mänskliga rättigheter tillhör alla människor som föds i världen. Även sådana som aldrig ens hört talas om dem!

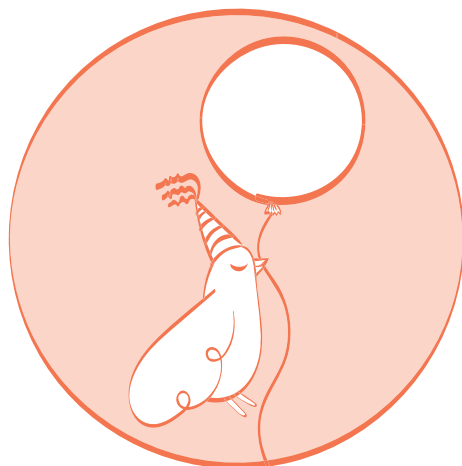
Framför åt gruppen påståenden som eleverna sedan röstar ja eller nej om. Man röstar genom att sätta sig på huk = **nej** eller att sträcka sig mot taket = **ja**

Genomgång av övningen: Diskutera kort efter varje påstående om det är fråga om en gemensam rättighet som gäller alla barn i Finland och i världen. Gå igenom vid varje påstående om den är kopplad till någon av barnets rättigheter. Det är lättare att göra uppgiften om alla deltagare kan se barnets rättigheter medan övningen pågår. Rättigheterna finns till exempel på svenska Unicefs webbplats.

Påståenden:

- Jag har rätt till ett eget namn.
- Jag har rätt att leka med kompisar.
- Jag har rätt att slå en kompis om jag blir arg på honom eller henne.
- Jag har rätt att äta glass till frukost.
- Jag har rätt att bo i ett tryggt hem.
- Jag har rätt att vaka så sent som jag vill.
- Jag har rätt att gå med i en förening, till exempel Finlands naturskyddsförbund eller en scoutkår.
- Jag har rätt att välja hur jag klär mig.
- Jag har rätt att varje dag äta hälsosam mat.
- Jag har rätt att varje dag spela datorspel.
- Jag har rätt att gå till läkaren om jag blir sjuk.
- Jag har rätt att själv tänka på saker och bilda mina egna åsikter.
- Jag har rätt att stanna hemma från skolan om jag inte har lust att gå till skolan.
- Jag har rätt att gå i skola och lära mig nya saker.

45. Undersök: Finskhet och det mångfaldiga Finland | 1.–9. åk | 👤/👥 🌐

Undersök finländskhet samt antaganden som gäller finländskhet. Illustrera själva det mångfaldiga Finland med egna emoji.

Syftet med övningen är att fundera över vad vi tycker är finländskt och avveckla stereotyper som kopplas till finländskhet. Gör en bildsökning med ordet "finländskhet". Svenskspråkiga kan göra bildsökning med både den svenska termen "finländskhet" och den finska termen "suomalaisuus" och jämföra resultaten. Vilka är de vanligaste temana på bilderna? Vad annat gemensamt observerar ni på bilderna? Vilka generaliseringar eller stereotyper om finländskhet syntes på bilderna? Diskutera en stund med eleverna hur finländskhet avbildas på bilderna. Kom det fram något överraskande?

Undersök tillsammans emoji som beskriver finländskhet? Ni hittar emoji i internet med sökorden "Finland emojis". Undersök emojierna med hjälp av följande frågor? Diskutera hurdan uppfattning man får om finländskhet utifrån emojierna?

Vad är gemensamt med hur finländarna beskrivs i emojierna? Till exempel utseende, hudfärg, kläder? Hur ser finländskhet ut i ljuset av dessa emoji och bilder från bildsökningen? Hurdana finländare finns inte med i emojierna?

Planera och illustrera till slut egna emoji som beskriver den mångfaldiga finländskheten. Man kan göra emojierna genom att rita, måla eller fotografera.

46. Bli inspirerad: Familjernas mångfald | 1.–3. åk |

Undersök den mänskliga rättigheten till familj, samt de mångahanda sätten att bilda familj. Gör olika slags familjer av figurer.

Rättigheten till familj är en mänskliga rättighet. Familjer är och får se olika ut och variera.

Uppgiftens syfte är att beakta familjernas mångfald och bredda stereotyper och normer som ofta koppla till familjer. Med hjälp av uppgiften åskådliggörs att det finns väldigt många slags familjer.

Samla i en påse små leksaksfigurer, till exempel invånare i ett dockskåp eller små dockor. Alternativt kan ni också göra övningen till exempel med figurer som ni klipper ur papp med olika färger.

Ge eleverna en påse med så många olika slags leksaksfigurer som möjligt. Styr samtalet till exempel med följande hjälpfrågor: Finns det barn i alla familjer som ni gjort? Hur har familjerna bildats? Hur stora är familjerna – hur många barn och vuxna finns det i dem? Av vilka kön är de olika familjemedlemmarna? I hurdana hem skulle familjerna kunna bo?

Länktips:

Du hittar mer information om familjernas mångfald till exempel på webbplatsen för nätverket Monimuotoiset perheet [på finska]. Länkar till webbplatsen finns i e-handboken under uppgiften i fråga.

47. Läs: Människorättspyramid | 4.–9. åk |

Diskutera i smågrupper de mänskliga rättigheternas betydelse. Diskutera de mänskliga rättigheternas odelbarhet obestridlighet.

Skriv ut och klipp kort med mänskliga rättigheter bakom länken i e-handboken. Dela upp klassen i smågrupper med 4–6 elever. Dela ut en kortserie åt varje grupp.

Be att eleverna lägger korten på bordet med textsidan uppåt. Undersök korten och försök lägga dem i prioriteringsordning enligt följande: gör en pyramid av korten så att allra högst upp läggs den rättighet som gruppen tycker är den viktigaste, under den två näst viktigaste, under dem tre näst viktigaste och så vidare.

Vad observerar ni? Finns det ett samband mellan de olika rättigheterna? Är det möjligt att gruppera rättigheterna?

Diskutera vad som skulle hända om man tog bort en rättighet från mitten av pyramiden. Vilka konsekvenser skulle detta ha för de övriga rättigheterna?

Källa: Ihmisoikeudet.net: Oikeuspyramidi-tehtävä. Länk till källan finns i e-handboken under uppgiften i fråga.

48. Diskutera: Min familj | 1.–3. åk |

Diskutera utifrån påståenden familjernas mångfald samt den mänskliga rättigheten till familj.

Uppgiften lämpar sig som fortsättning på behandlingen av familjernas mångfald. Berätta för eleverna att det inte finns rätta eller felaktiga svar i övningen. Också här märker man att det finns väldigt många slags familjer och att en del saker kan vara gemensamma för många av oss, och i fråga om andra aspekter är alla familjer unika.

Tummen upp: Be att eleverna ska rösta med tummen om det påstående som du säger stämmer för hans eller hennes familj. Tummen upp betyder "Det stämmer", tummen ned däremot "Stämmer inte". Om tummen hålls horisontellt betyder det "Jag vet inte".

Påståenden:

- I min familj gillar alla glass.
- Min familj har ett sällskapsdjur.
- I min familj talar vi fler än ett språk.
- Min familj tycker om att sjunga tillsammans.
- I min familj har vi ibland en städningsdag.
- I min familj tycker alla om att sova länge på morgonen under veckosluten.
- Min familj har ett akvarium.
- Min familj bor nära skolan.
- I min familj äter vi ofta gröt till frukost.
- Hos min familj bor också en eller flera mor- eller farföräldrar.
- I min familj berättar vi ibland skämt.

49. Delta: Instruktioner för tryggare lokaler | 1.–9. åk |

Gör tillsammans regler för tryggare lokaler.

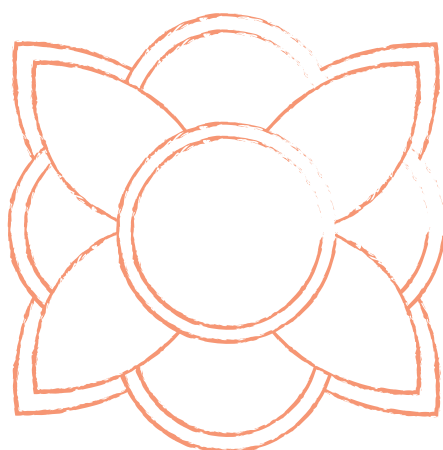
Bekanta er med instruktioner om tryggare lokaler som finns i e-handboken i samband med uppgiften i fråga.

Fundera med tanke på din egen grupp vad som vore ett bra sätt att komma överens om regler för tryggare lokaler i klassen. Fungerar instruktionerna i er grupp eller gör ni tillsammans sådana som passar er? Instruktionerna kan innehålla ord eller teman som inte är bekanta för alla, så i detta skede är det viktigt att gå igenom dem och se till att alla förstår vad som avses med dem.

Gå igenom tillsammans instruktionen för trygga lokaler eller gör egna regler för er grupp utifrån dessa. Man kan inleda arbetet till exempel genom att själva eller i par anteckna på papper vad som får var och en att känna sig trygg. Man kan fortsätta uppgiften genom att tänka på och skriva hur de saker som antecknats syns i de fysiska lokalerna samt i beteendet hos de människor som vistas i lokalen. Sedan samlar läraren in pappren och grupperar dem samt ger varje grupp en sammanfattande rubrik. Sådant bakgrundsarbete hjälper att se vad som är viktigt med tanke på trygga lokaler för gruppmedlemmarna.

Efter att ni har skrivit instruktioner om trygga lokaler för er grupp, kom överens om att instruktionerna ska följas. Försäkra er om att det är klart för alla elever hur man ska göra om man känner sig kränkt eller otrygg.

Syftet med tryggare lokaler är att garantera att alla får vara sig själva och att de inte diskrimineras eller mobbas för den skull. Instruktionerna för tryggare lokaler gör det lättare att märka när man ska be om ursäkt eller ändra sitt beteende. Syftet med instruktioner om tryggare lokaler är att göra gemensamma lokaler jämlikare och tryggare för dem som hör till minoriteter och grupper som blir utsatta för diskriminering.

50. Delta: Jämlikhetens blomma | 1.–9. åk |

Diskutera egenskaper som förenar och separerar människor och som är viktiga. Anteckna dem i kronbladen på jämlikhetens blomma. Titta på blommorna och deras fina egenskaper.

Uppgiften hjälper att undersöka mångfald i den närmaste omgivningen: vilka skillnader och å andra sidan även likheter finns hos oss människor?

Dela upp eleverna i grupper med fyra personer. Dela ut åt eleverna blommor som du skrivit ut eller be dem rita en blomma enligt modellen.

Be eleverna fundera över och nämna en viktig egenskap i dem själva som de övriga gruppmedlemmarna troligtvis inte har. Eleverna skriver denna egenskap i blommans stora, runda kronblad. I blomman små kronblad skriver eleverna en egenskap som förenar två gruppmedlemmar med varandra. Till slut funderar eleverna och skriver i cirkeln i mitten av blomman egenskaper som är gemensamma för dem alla. Instruera eleverna att skriva egenskaper som är viktiga och bestående, inte till exempel klädfärger eller saker som eleverna äger.

Samla ihop blommorna så att ni kan undersöka dem tillsammans till exempel på väggen eller på ett bord. Hurdana förenande faktorer finns det i er grupp? Hurdana speciella egenskaper finns det i gruppen? Konstatera att alla egenskaper som ni skrivit i blommorna är fina och viktiga. Diskutera hurdan det var att hitta olika och likadana egenskaper med andra.

51. Bli inspirerad: Jag är fantastisk! | 4.–9. åk |

Bekanta er med hjälp av bildserier och textartiklar med marginaliserade grupper samt mediernas sätt att beskriva minoriteter.

Syftet med denna övning är att synliggöra följderna av strukturell diskriminering och särskilt hur människor som tillhör minoriteter beskrivs i berättelser och i medier. Målet är att lära sig att betrakta bilder och berättelser kritiskt. Det är viktigt för läsaren och tittaren att lära sig att fråga vilka som beskrivs, vilkas berättelser som berättas och vilka som oftast förbigås eller lämnas osynliga?

Välj bland bildmaterialet en bild eller om möjligt flera och bekanta er med den tillsammans eller i smågrupper:

- Förbundet för mänskliga rättigheters bildserie: Millaista on olla saamelaisnuori 2010-luvun Suomessa? [Hurdant är det att vara ung same i 2010-talets Finland, text på finska och engelska.]
- Kehitysvammaliittos utställning som hör till kampanjen Oon upee! Text på finska.

Länkarna till bildmaterialet finns i e-handboken i samband med uppgiften.

Reflektera: Ett viktigt syfte med dessa bilder och berättelser är att lyfta fram människor som man inte ser ofta i böcker, tidningar och reklam. Människor som hör till olika minoritetsgrupper är ofta osynliga eller så beskrivs de problemorienterat eller så att fördomarna förstärks. Diskutera vad ni observerade i dessa bilder och berättelser. Hittar ni likadana bilder i era läroböcker? Eller i reklam som ni ser? Hur ser de människor ut som man oftast ser i läroböcker? Eller i reklam?

Extra uppgift: Skriv åt ditt framtida jag ett brev där du berättar vilken jämlikhetsfråga som är viktig för dig just nu. Berätta för ditt framtida jag i brevet med vilken jämlikhetsfråga du är beredd att arbeta för din egen och för andras skull. Vem tycker du att jämlikhet berör? Vad skulle kunna motivera dig att tala och agera för jämlikhet? Läraren samlar in breven, men läser inte dem. Läraren delar ut breven tillbaka till skribenterna efter en överenskommen tidsperiod.

52. Fördjupa dig: Jämlika möjligheter | 4.–9. åk |

Ta reda hur olika organisationer främjar uppfyllandet av kvinnors rättigheter.

Se i e-handbokens videobibliotek videon om myanmariska Rose Kyaw som berättar om sitt arbete i stiftelsen Women for Women. Se videon och diskutera hurdant arbete Rose Kyaw gör i sitt hemland för att kvinnors rättigheter och uppfyllandet av jämställdhet.

Bekanta er därefter med webbplatserna för tre finländska organisationer som främjar kvinnors rättigheter. Organisationer är till exempel Kvinnoaksförbundet Unionen, Ruskeat Tytöt samt Kvinnoorganisationernas Centralförbund och dess 60 medlemsorganisationer.

Länktips:

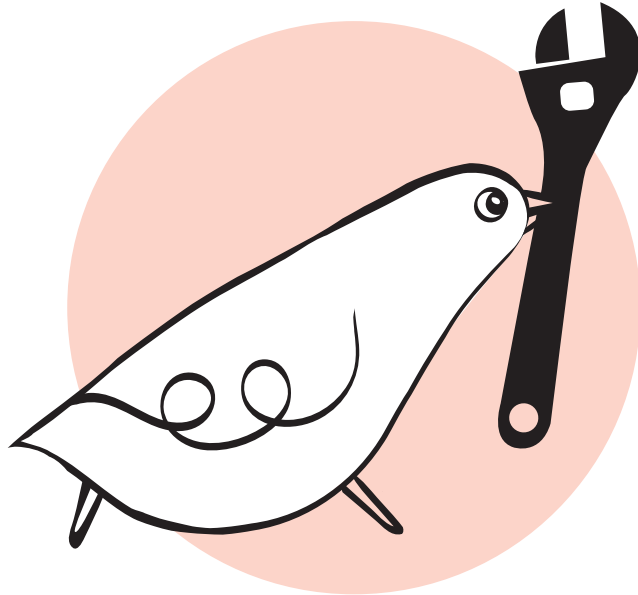
I e-handboken hittar du en länk till Kvinnoorganisationernas Centralförbunds webbplats.

Utred i fråga om tre finländska organisationer vad dessa organisationer gör för att främja uppfyllandet av kvinnors rättigheter. Hurdana arbetsmetoder använder organisationerna och vad försöker organisationerna åstadkomma?

Jämför den myanmariska och finländska organisationers verksamhet och mål. Vad hittar ni för gemensamt, och på vilket sätt skiljer sig organisationerna från varandra? Till vad behövs organisationer som främjar kvinnors rättigheter i Finland? Till vad behövs organisationer som främjar kvinnors rättigheter i Myanmar? Ni kan också söka organisationer som främjar kvinnors rättigheter i andra länder och jämföra likheter och skillnader i deras verksamhet.

Jämför till slut dessa organisationer med FN:s kvinnoorganisation UN Women. Vilka skillnader och likheter hittar ni då? Om ni skulle starta en egen organisation som främjar kvinnors rättigheter, vad skulle denna organisation göra och vad skulle den särskilt försöka påverka genom sin verksamhet?

Extra uppgift: Sök precis som ni gjorde i fråga om de tidigare organisationerna information om organisationer vars syfte är att ingripa i jämlikhetsproblem som män och könsminoriteter upplever. Bekanta er till exempel med Trasek, Seta och Miehet ry. Bland internationella aktörer kan ni till exempel bekanta er med TGEU, ILGA World och FN:s Free & Equal-kampanj.

53. Påverka: Stärkande sloganer och ställningstaganden! | 4.–9. åk | 🧑🏫🧑🏫🌐

Gör inspirerande stärkande sloganer om jämlikhet som uppmuntrar till påverkan. Gör affischer med dessa sloganer.

Se i e-handbokens videobibliotek videon om myanmariska Rose Kyaw och hennes arbete i stiftelsen Women for Women.

Sök tillsammans information och diskutera vilka jämställdhetsproblem som finns i Finland. Hur skiljer de sig från jämställdhetsproblemen i Myanmar som diskuteras i videon?

Gör tillsammans en affisch där ni skriver stärkande sloganer och lägger till bilder som gäller jämställdhet. Varför är jämställdhet viktigt? Hur kan alla bidra till att förbättra jämställdheten? Vad tycker ni att jämställdhet betyder? Hur ser den ut? Genomför en affisch genom att rita, måla, fotografera eller med ett bildbehandlingsprogram. Gör en utställning med affischerna på klassväggarna när affischerna är färdiga.

54. Fördjupa dig: Rita världen | 4.–9. åk |

Undersök hur kartorna påverkar vår världsbild och hurdana fördomar vi kan ha om olika länder.

Kartor är ritningar över världen och de har utvecklats för båtresor. Den vanligaste världskartan som används i skolor utgår från Mercators projektion och visar inte kontinenters och länders dimensioner korrekt, utan förvränger norra halvklotet så att det ser större ut än det i verkligheten är. Dessutom lägger den länderna i norr "ovanför" länderna i södra halvklotet. Den större storleken samt läget högre upp återspeglar sig globalt i människornas tankar om betydelse.

Dela upp eleverna i smågrupper med cirka tre personer. Ge eleverna stora papper i A2- eller A3-storlek. Be att eleverna ritar världskartan på pappret. Eleverna har 3–5 minuter på sig att rita kartan.

Be at grupperna visas sina teckningar till andra och fråga grupperna:

- Var började ni rita?
- Vad ligger centralt / vid kanterna i teckningen?
- Vilka områden var de lättaste / svåraste att rita?
- Motsvarar storleksdimensionerna verkligheten?

Diskutera kartornas världsbild och dess effekter:

- Skulle man kunna presentera kartan tvärtom, dvs. söder uppe och norr nere?
- Varför ligger Europa i mitten av kartan?
- Hurdan vore världskartan om till exempel Australien skulle vara i mitten?
- Påverkar världskartan människornas uppfattningar om världen? Hur?
- Påverkar världskartan hur vi ser länderna i norra och södra halvklotet?

Undersök sökresultaten med sökorden: 40 maps that will help you make sense of the world. Ni hittar samma kartor på flera olika webbplatser. I kartorna beskrivs världen ur olika perspektiv och så att olika aspekter lyfts fram. Bekanta er med den världsbild som kartorna förmedlar. Diskutera vilka kartor fick eleverna att inse något nytt. Undersök tillsammans kartorna och diskutera vad de berättar om världen.

55. Bli inspirerad: Människorättsaktivister | 1.–9. åk |

Sök information och bli inspirerade av människorättsaktivister! Se nätguidens videor om unga aktörer och utred på vilket sätt deras arbete är kopplat till mänskliga rättigheter.

Bekanta er med det arbete som utförs av Deena Nassar som bor i Gaza, Mohammad Dwikat som bor i Västbanken samt Hein Min Oo som bor i Myanmar. Se videorna om Deena, Mohammad och Hein Min i e-handbokens videobibliotek och diskutera tillsammans vad som är gemensamt för det arbete som de tre ungdomarna gör. Anteckna också hurdant arbete som görs med barn och unga som syns i videorna. Hur syns strävan efter jämlikhet och uppfyllandet av barnens rättigheter i dessa tre ungdomars arbete?

Barnkonventionen i ett nötskal: Barnkonventionen är den mest ratificerade FN:s människorättskonvention i hela världen.

Barnets rätt till hälsovård eller utbildning är inte en bedömningsfråga, utan barnets rättigheter har skrivits in i FN:s barnkonvention som är en människorättskonvention som binder stater. Finland har åtagit sig att följa barnkonventionen.

Konventionen har fyra allmänna principer: icke-diskriminering, beaktande av barnets bästa, rätt till liv och utveckling samt respekt för barnets mening.

Ni hittar mer information om barnkonventionen på nätet på finska med sökorden lapsen oikeudet och på svenska med sökorden barnets rättigheter eller barnkonventionen.

Extra uppgift: Bekanta er också med andra människorättsaktivister: Mohandas Gandhi, Nelson Mandela, Kalle Könkkölä, Anna Politkovskaja, Ngawang Sangdrol, Koko Hubara, Harvey Milk, Denis Mukwege. Samla ett bildgalleri där ni förutom bilder presenterar aktivister som ni valt och deras arbete. Ni hittar bilder på och information om dessa aktivister i internet. Anteckna vilka Agenda 2030-mål människorättsaktivisterna i denna uppgift särskilt har velat påverka med sitt arbete.

56. Själbedömning: Ska jag ta ett steg? | 1.–9. åk |

Stå i en ring. En person säger högt påståenden. De som står i ringen tar ett steg framåt mot mitten av ringen om de själva håller med om påståendet. Efter varje svar går man alltid tillbaka i ringen ungefär på samma plats som i början.

- Jag tycker att det är intressant att få lära mig mer om jämlikhet och mänskliga rättigheter.
- I dag lärde jag mig nya saker om jämlikhet och mänskliga rättigheter.
- Efter det här lärområdet kan jag berätta för mina kompisar om jämlikhet.
- Jag tycker att ungdomar kan påverka uppfyllandet av mänskliga rättigheter.
- Jag tycker att det är viktigt att alla världens ungdomar ska vara sinsemellan jämlika.

Demokrati och delaktighet

Att påverka nära och fjärran

Denna temahelhet stöder eleverna att växa till delaktighet och demokratisk påverkan samt ger idéer och verktyg för en verksamhetskultur som stöder dessa i skolan. Det är viktigt att öva kunskaper, färdigheter, värderingar och attityder som stöder ett aktivt medborgarskap i skolan, så att demokrati och delaktighet ska uppfyllas i samhället.

Demokrati och delaktighet är övergripande teman i alla handbokens temahelheter samt deras innehåll och metoder. Man har emellertid velat lyfta fram demokrati och delaktighet som en egen temahelhet. Genom att ge eleverna själva en röst och ansvar kan vi stödja delaktighet och demokratiskt deltagande i samhället. Syftet är att säkerställa att vi handlar tillsammans med eleverna och inte enbart för dem eller i stället för dem.

Allt digitala tilläggsmaterial som hör till uppgifterna och länkar till källor finns i e-handboken vid uppgiften i fråga. Du hittar varje uppgift inklusive material genom att välja "Demokrati och delaktighet" i e-handbokens meny "Material för temadagar".

Man kan genomföra en färdig rekommenderad temadag ur temahelheten, skapa ett helt mångvetenskapligt lärområde om hållbar utveckling genom att kombinera uppgifter eller välja önskade delar som genomförs på lektioner. I början av temahelheten finns ett förslag till en temadag för årskurserna 1–3 och 4–9.

Uppgifter:

Rekommenderad temadag för årskurser 1–3:

Uppgift 57 | läs: Lyssna och ge utrymme – Ett, två, tre

Uppgift 58 | bli inspirerad: Delaktighetspromenering

Uppgift 59 | delta: Mörkt eller ljust bröd?

Uppgift 61 | påverka: Från problem till handling

Uppgift 70 | påverka: Barnens möte

Uppgift 71 | bedömning: bedömning med hjälp av en sträcka

Rekommenderad temadag för årskurser 4–9:

Uppgift 57 | läs: Lyssna och ge utrymme – Ett, två, tre

Uppgift 60 | läs: Sätt att påverka i Myanmar

Uppgift 62 | fördjupa dig: Vad motiverar till att påverka?

Uppgift 66 | undersök: Grundorsaker

Uppgift 67 | påverka: Drömmar blir verklighet

Uppgift 71 | bedömning: Bedömning med hjälp av en sträcka

57. Läs: Lyssna och ge utrymme – Ett, två, tre | 1.–9. åk |

Öva att ge plats åt alla och lyssna på alla med hjälp av en sifferövning som görs i par.

I uppgiften provar eleverna att lyssna så att de är närvarande och ger plats åt andra. Uppgiftens syfte är att åskådliggöra hur olika människor tar eller ger plats. Uppgiften kan användas för att åskådliggöra till exempel en grups interna dynamik eller samhällets maktstrukturer. Alla får sin röst hörda först när de som tar mest plats lyssnar och delar med sig av plats åt alla.

Ställ dig mittemot ditt par så att ni antingen står eller sitter. Räkna upp i tur och ordning siffrorna ett, två och tre. När ni klarar av att räkna upp siffror utan problem, byt en klappning i stället för nummer två: ett, klappa, tre. När detta sker utan problem, byt till att stampa med foten i stället för nummer tre: ett, klappa, stampa.

När alla skeden fungerar smidigt, byt par. Prova om ni lyckas med alla skeden till exempel i grupper med tre eller fyra personer. Klarar ni av alla skeden med hela gruppen?

Diskutera efter uppgiften: Vad var det lättaste? Vad var det svåraste? Hur beslutade ni när det var dags att gå vidare till följande skede? Hur skulle du ge råd åt dig själv eller ditt par i början av uppgiften nu när du har gjort uppgiften?

58. Bli inspirerad: Delaktighetspromenering | 1.–9. åk |

I övningen bekantar man med sig själv som en påverkare genom att diskutera barns och ungas möjligheter att delta och påverka.

I början står alla elever i en rad på samma startlinje. Läraren läser påståendet och om eleven är av samma åsikt tar han eller hon ett steg framåt. Diskutera på förhand om påståendena gäller skolan eller samhället i större utsträckning.

Påståenden:

- Jag är intresserad av att påverka gemensamma frågor
- Jag har nya idéer för att utveckla saker
- Vuxna är intresserade av mina åsikter
- Jag deltar i att fatta beslut
 - hemma
 - i skolan
 - i hobbyer
 - i elevkåren
 - i ungdomsfullmäktige
 - i kommunen
- Jag får tillräckligt med information om beslut som fattas av elevkåren i min skola
- Jag får respons och beröm om mitt agerande
- Jag känner att jag kan påverka

Hur långt kom du? Vilka steg var lätta att ta? Vilka steg kunde du inte ta? Vad borde ske för att du ska kunna ta de steg som fattas? Hur ser gruppens situation ut? Är den jämlik eller förekommer det tydliga skillnader?

Källa: Koordinaatti: Citisense method. Videolänken finns i e-handboken under uppgiften i fråga.

59. Delta: Mörkt eller ljusst bröd? | 1.–9. åk |

I argumentationsövningen övar man att motivera sina åsikter och att lyssna på andra.

Dela upp klassen i par. Den ena eleven motiverar under en minut varför rågbröd är bättre än ljusst bröd. Den andra lyssnar utan att avbryta. Efter en minut byter man – den som nyss varit tyst motiverar varför ljusst bröd är bättre än rågbröd.

Man kan fortsätta argumentationsövningen med flera olika frågor och teman:

- motivera varför xylitolpastiller är ett bättre alternativ än xylitoluggummi – och tvärtom
- motivera varför en hållbar vattenflaska är bättre än en engångsvattenflaska – och tvärtom
- motivera varför barn har rätt till utbildning
- motivera varför det är viktigt att undersöka hållbar utveckling
- motivera varför det är viktigt att bekämpa klimatförändringen
- motivera varför det är mer ekologiskt att köpa återanvända kläder än nya

Med äldre elever kan man fördjupa temana, till exempel

- motivera varför det är viktigt att stater har ett rättssystem
- motivera varför ett flerpartisystem försvarar demokratin effektivare än ett enpartisystem

Diskutera tillsammans: Vilka motiveringar använde ni? Vad vädjade ni till hos den andra? Vilka motiveringar var effektiva? Var det svårt att motivera något som man själv inte höll med om?

Läraren kan hitta på fler saker som eleverna motiverar till varandra. I en del så kallade oväsentliga frågor [som i fallet med ljusst bröd och rågbröd] är syftet att hitta på motiveringar till saker som man nödvändigtvis inte själv ens har en åsikt om och därmed sätta sig in i situationen hos en människa som tänker annorlunda.

Källa: Allianssi ry. [2011]. Rollspelet Gaia – Kansojen kokous. Videolänken finns i e-handboken i samband med uppgiften i fråga.

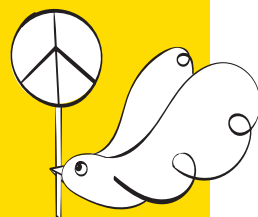
60. Läs: Sätt att påverka i Myanmar | 4.–9. åk |

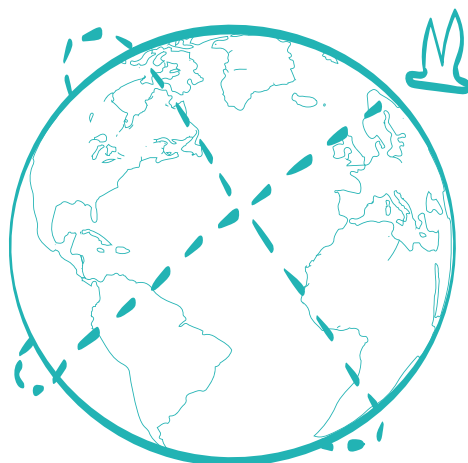
I övningen lär man sig sätt att påverka av myanmariska ungdomar och övar att arbeta och uppträda i grupp.

Dela upp klassen i tre grupper. Varje grupp ser en video i e-handbokens videobibliotek. Videon berättar om en myanmarisk ung person som verkar aktivt för att främja ett mål. Efter att ni sett videorna be att eleverna svarar på följande frågor och antecknar dem:

- Vem är huvudperson i videon?
- I hurdan verksamhet deltar han eller hon?
- Vilka mål har verksamheten?
- Hur började verksamheten?
- Vilka medel använder han eller hon för att uppnå målet?
- Hurdana utmaningar berättar han eller hon?
- Hurdan framgångar berättar han eller hon om?

Efter det gör grupperna en föreställning om de sätt att påverka som kommer fram i videon för den övriga klassen. Om det till exempel finns tre sätt gör eleverna en minipjäs med tre scener. I stället för en minipjäs kan man också göra en serie orörliga statybilder där situationen har stelnat. Då turas elever om att vara berättare som hjälper att tolka statybilden. Det är bra att turas om att vara berättare så att flera elever får tala. I föreställningen ska varje elev ha någon roll, och av föreställningen ska framgå vilka sätt att påverka det är fråga om.

Avslutningsdiskussion:

Var sätten att påverka bekanta? Har eleverna själva använt samma metoder för att uppnå ett mål? Har någon riktat sådana metoder till dem själva? Har de sett att sådana medel används någonstans, till exempel i medier? Gör ännu till slut en gemensam lista över sätt att påverka som eleverna känner till. Till exempel:

- etisk konsumtion, återvinning och bojkott
- influerare: förändring av attityder med hjälp av förebilder som tilltalar människor
- ökning av kunskaper, empati och förändringstryck så att människor ska ändra sitt beteende [information, evenemang, kampanjer – också visuella medel, till exempel mem, gif-bilder och konst].
- politiskt inflytande: att öka kunskaper och empati hos samt förändringstrycket på dem som har makt så att de ska ändra lagar – vädjanden, medborgarinitiativ, petitioner [till exempel Avaaz och SumOfUs], demonstrationer, lobbying – bekanta er också med webbplatsen Ungasidéer.fi som är en riksomfattande tjänst för påverkan där unga kan komma med förslag, delta och påverka saker som gäller dem
- att öka den allmänna medvetenheten: mediakampanjer, reklam, användning av sociala medier, insändare
- att vara med i en organisation, förening eller folkrörelse
- att stödja någon verksamhet, till exempel genom att delta i en penninginsamling
- att ställa upp i val, stödja kandidater, rösta i elevkåren och i ungdomsfullmäktige

61. Påverka: Från problem till handling | 1.–3. åk |

I övningen bekantar man sig med påverkansverksamhetens struktur i ett nötskal och övar man färdigheter i medborgarengagemang.

Se Unicefs video Världens största lektion, del 2. där unga från olika håll av världen har börjat påverka. Videolänken finns i e-handboken i samband med uppgiften. Be att eleverna ska lägga på minnet vilka problem ungdomarna i videon möter och hur de löser dem.

Anteckna elevernas observationer på tavlan inuti en enkel struktur:

Bali:

PROBLEM: Plastskräp i världens hav

LÖSNING: Kampanj, städdagar för stränder, petitioner till politiker

MÅL: Hav och stränder ska hållas rena. Politiker förbjuder engångsplastpåsar.

För en motsvarande tabell om varje problem som kommer fram i videon. Så får ni i synnerhet många lösningar på tavlan. Dessa är sätt som kan användas för att förändra världen.

Be därefter eleverna fundera över vilka problem i världen de själva skulle vilja ingripa i. Skriv idéer på tavlan. Välj några problem och kom med idéer som inspirerats av exemplen i videon i smågrupper. Använd metodurvalet som hjälp.

Är en del idéer sådana att eleverna skulle kunna genomföra dem i den egna klassen? Skulle man kunna berätta om dem för hela skolan, till exempel i morgonsamlingen?

62. Fördjupa dig: Vad motiverar till att påverka? | 4.–9. åk |

Syftet med övningen är att lära sig förstå vad som motiverar och inspirerar till att påverka.

Se videorna om cirkusskolan för barn och unga i Palestina och sjukhusclownen i Gaza. Be eleverna söka svar i videorna på följande fråga: Vad motiverar läraren i cirkusskolan och sjukhusclownen till handlingar?

Samla tillsammans svar på tavlan.

Diskutera elevernas eget liv och hurdan verksamhet det finns där människor handlar för att påverka något [till exempel elevkåren, föräldraföreningen, medborgarorganisationer, hobbyverksamhet]. Är de egna föräldrarna, mor- eller farföräldrarna eller andra bekanta med i någon verksamhet där målet är att påverka något? Är eleverna själva med i sådan verksamhet?

Intervjua människor som påverkat i den närmaste omgivningen i smågrupper – ledare av hobbyklubbar, människor som är med i volontärverksamhet, människor som är verksamma i medborgarorganisationer, medlemmar i kommunfullmäktige. Exempel-frågor:

- Vem är du och i vilken verksamhet deltar du?
- Vilka mål har er verksamhet?
- Varför är du med i verksamheten?
- Vad ger detta åt dig?
- Vilka utmaningar förekommer det i verksamheten?
- Vilka erfarenheter av framgång har du fått i verksamheten?
- Kan vem som helst delta i er verksamhet?

Man kan videobanda, banda in eller anteckna intervjuerna. Gör serier, videor, tidningsartiklar eller små föreställningar om intervjuerna. Alstren kan delas i lämpliga medier, till exempel i klassen, i morgonsamlingen eller till exempel på skolans webbplats.

63. Fördjupa dig: Vem utövar makt? | 4.–9. åk |

Bekanta er med makthavare samt sätt att utöva makt genom att göra en tankekartor om människor som utövar makt i samhället. Fortsätt med att intervjua makthavare.

Fas 1: Vilka utövar makt?

Be att eleverna skriver på lappar makthavare som bestämmer om saker som påverkar elevernas liv i skolan och utanför skolan. Eleverna skriver namnet på en instans på varje lapp och sätter upp lappar på klassväggarna i egen takt. Man kan också samla in ord digitalt.

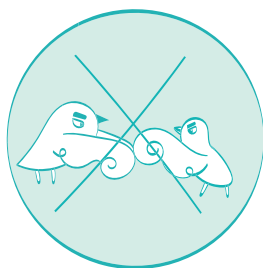
Ställ hjälpfrågor åt eleverna: Vem / vilka stiftar lagar? Vem övervakar att lagar följs? Vem beslutar om hälsovården? Vem / vilka beslutar om vad som ska undervisas i skolan? Vem / vilka underrättar medborgarna om beslut som fattats?

Listan som görs av eleverna kan kompletteras med aktuella nyheter och frågor som samhällsdebatter väcker. Styr eleverna att uppmärksamma hur många beslut som hela tiden fattas om sådant som har en central betydelse för deras liv och vilka instanser som utövar makt fortfarande fattas på väggen.

När eleverna har satt upp alla sina lappar på väggen fråga dem om de borde lägga till exempelvis följande instanser: partier, medier, armén, riksdagen, statsrådet, kommunfullmäktige, medborgarorganisationer, rättsväsendet, polisen, läroanstalter, religiösa samfund, vårdnadshavare, lärare, tränare, företag osv. Försäkra dig samtidigt om att eleverna har en uppfattning om alla makthavare på väggen.

Fas 2: Hur utövas makt?

Dela upp eleverna i smågrupper och ge åt varje grupp en makthavare i samhället som de bekantar sig närmare med. Varje smågrupp gör en tankekartor och antecknar i mitten namnet på instansen i fråga [till exempel kommunfullmäktige, parti osv.] och runt omkring skrivs alla de saker som makthavaren utövar makt på i samhället. Sök information i internet och andra informationskällor. När tankekartorna är färdiga gör en utställning av dem på väggen eller i korridoren.

Diskutera tillsammans: Är alla maktutövning synlig i samhället? Vilka aktörer och instanser som utövar makt var bekanta sedan tidigare? Vilka hörde ni om nu för första gången? Är det lätt / svårt att hitta information om maktutövning?

Fas 3: Hur kan jag påverka maktutövare?

Be eleverna hitta på och skriva ner sina egna sätt och möjligheter att påverka olika instanser som utövar makt. Sedan fäster eleverna lapparna på väggen bredvid tankekartorna.

Diskutera därefter vilka sätt att påverka som är lätta och vilka åter svåra att genomföra, vilka som är nyttiga och vilka skadliga. Du kan också fortsätta genom att personifiera makten och be eleverna att skriva ner namn på enskilda människor som de vet är verksamma i varje instans som utövar makt.

Diskutera vilka drag de maktutövare som eleverna identifierar har [ålder, kön, etnicitet, funktionsförmåga, utseende, sätt att tala, yrke, utbildning]. Vad säger detta om maktfördelningen?

Fas 4: Paneldiskussion

Ordna i skolan en paneldiskussion och bjud in representanter för instanser som utövar makt i samhället. En del av diskussionsdeltagarna kan också komma från skolans elevkår. Perspektivet kan till exempel vara "Hur hörs barns och ungas röst i beslutsfattandet?".

Alla i klassen tänker ut frågor till paneldeltagarna. Rösta vidare tio frågor som ni vill ställa åt panelen. Välj åtminstone två diskussionsledare för diskussionen – ni kan ordna val också om diskussionsledarna. I valet kan alla som vill ställa upp som kandidater och berätta varför det vore bra diskussionsledare. Man kan dela ut en del av frågorna till elever bland publiken. Man kan också dela ut alla frågor så att par kommer i tur och ordning och ställer en fråga åt paneldeltagarna.

64. Undersök: Vem får synas? | 1.–9. åk |

Betrakta undervisningsmaterial genom jämlikhetsglasögon. Vilka observationer gör ni?

Undersök undervisningsmaterial, såsom läroböcker och annat material som ni använder i klassen, genom jämlikhetsglasögon.

- Förekommer olika kön lika mycket på bilderna? Räkna och jämför.
- Gör människor som tillhör olika kön samma eller olika saker?
- I vilka yrken visas människor som tillhör olika kön?
- Finns det etniskt sett många slags människor på bilderna?
- Finns det människor med fysiska funktionsnedsättningar på bilderna?
- Finns det människor i olika åldrar på bilderna?
- Hurdan är en finländsk människa enligt boken?
- Hurdana familjer finns det på bilderna? Finns det andra alternativ än mamma, pappa, flicka och pojke?
- Hurdana människor saknas på bilderna?
- Varför är det viktigt att bilderna ska innehålla många slags människor som gör många slags saker?

65. Fördjupa dig: Reklam – hur påverkar man oss? | 4.–9. åk |

I övningen granskas hur reklam påverkar oss, och man gör anvisningar för att observera, identifiera och kritiskt betrakta reklam samt skapar en omgivning fri från reklam.

Individuell uppgift:

För en reklamdagbok under ett dygn – anteckna all reklam som du ser eller hör. An-teckna:

- var du såg / hörde reklamen
- format [till exempel radioreklam, foto, GIF-bild, video, varumärke på ett föremål]

- vad den gjorde reklam för
- vem den var riktad till
- vilka tankar, känslor och föreställningar väckte reklamen hos dig

Välj en reklam som påverkade dig starkt. Sök information om reklamen i internet: vem gjorde den, hur mycket pengar användes. Presentera reklamen för den övriga klassen och berätta vad du antecknat om den. Gör dig redo att dela en bild eller inspelning av reklamen. Berätta ännu hur du visste att det är fråga om reklam och inte till exempel ett konstverk.

Diskutera tillsammans med hela klassen:

- Vilka gemensamma drag har olika reklam?
- Hur kan man känna igen reklam?
- Hur och var förekommer reklam?
- Vad eller hurdant beteende vill man att de ska åstadkomma hos konsumenten?
- Vad annat vill reklam av konsumenten än att de ska köpa en produkt?
- Vilka medel används i reklam för att vädja till konsumenter?

Grupparbete:

Gör en illustrerad instruktionsbok där ni ger så exakta men koncisa instruktioner som möjligt om hur man kan titta och lyssna kritiskt på reklam. Bilderna kan vara foton eller bilder som man själva ritat. Berätta i instruktionsboken:

- vad som är en reklam och hur man känner igen den
- vad dess syfte är
- på vilket sätt den försöker vädja till människor
- hur man kan förhålla sig kritiskt till reklam

Grupparbete:

Fortsätt efter att ni gjort reklammanualer med att föreställa er och beskriva en omgivning utan reklam. Man kan genomföra detta genom att skriva, rita, fotografera eller bildbehandla bilder på lokaler som normalt har reklam.

Är skolan en omgivning som är fri från reklam? Skulle skolan kunna vara det? Skapa i skolan ett utrymme utan reklam. Ersätt reklamen med slogans som uppmuntrar till ansvarsfull konsumtion. På vilket sätt är en värld utan reklam annorlunda än en värld med reklam?

66. Undersök: Grundorsaker | 4.–9. åk |

I övningen fördjupar man sig i att undersöka vilka orsaker som ger upphov till och upprätthåller ett missförhållande. Om man förstår bakgrunden till en företeelse på djupet, är man mer upplyst och kan fundera över lösningar för att ändra den.

Börja med att se videon Världens största lektion om FN:s mål för hållbar utveckling. Videolänken finns i e-handboken i under uppgiften. Be eleverna att uppmärksamma de utmaningar som gäller förverkligandet av hållbar utveckling.

Anteckna tillsammans på tavlan vilka utmaningar man berättade om i videon.

Dela upp eleverna i smågrupper. Be att varje grupp väljer en utmaning från tavlan eller tänker ut en annan utmaning eller ett missförhållande som alla i gruppen känner igen och skulle vilja påverka.

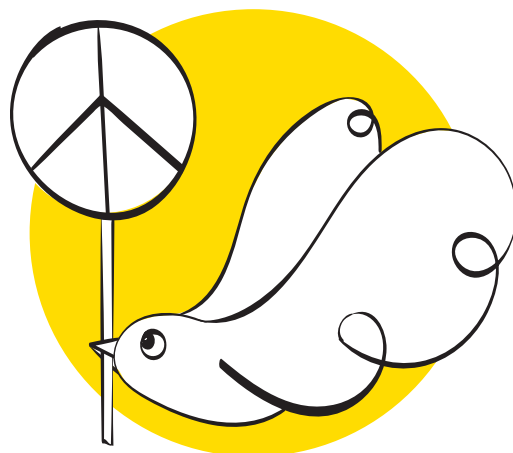
Fas 1: Träd

Varje smågrupp får ett papper i storlek A3 eller A2, tuschpennor och klisterlappar. Man ritar på pappret ett stort träd med rötter, stam och grenar. På trädstammen skriver gruppen det påverkansobjekt de valt, dvs. ett missförhållande som man försöker påverka. Man kan också göra övningen till exempel med Padlet, Flinga eller Prezi.

Fas 2: Trädets rötter och grenar

Gruppen diskuterar och skriver på klisterlappar orsaker till problemet och dess konsekvenser. Orsakerna skrivs på lappar med en färg och konsekvenserna på lappar med en annan färg. Orsakerna som orsakar missförhållandet sätts upp på trädets rötter. Konsekvenserna som följer av missförhållandet sätts upp på trädets grenar.

Be att eleverna funderar över orsaker bakom problemen. Till exempel kan torra vara orsaken till brist på rent vatten, klimatförändringen är orsaken till torra, mänsklig verksamhet är orsaken till klimatförändringen och så vidare. Man kan lägga dessa orsaker som går djupare längre ner vid rötterna, varvid man kommer till roten till problemen. Går någon konsekvens tillbaka till orsakerna och skapar därmed en negativ cirkel?

Fas 3: Presentation av trädet

Smågrupperna presenterar sina färdiga träd åt de andra smågrupperna. De andra grupperna kommenterar samt ställer frågor och kompletteringar. Grupperna kompletterar sitt eget träd utifrån andras kommentarer.

Fas 4: Att skaffa information

Grupperna söker mer information från olika källor för att de ska bättre kunna förstå företeelsen och orsakerna bakom den. Gruppen skriver i trädet nya tankar som de får genom att söka mer information.

Intervjuer av experter. I detta skede är det möjligt att komplettera informationssökningen genom att intervjua experter per telefon, e-post eller ansikte mot ansikte. Eleverna diskuterar tillsammans med den övriga gruppen och lärarna vilka experter de skulle kunna intervjua för att få mer information om den företeelse de valt. Preciserar först vem eller vilka som kunde vara experter i fråga om företeelsen och hur man skulle få kontakt med dem.

När man börjar ha mycket information om företeelsen kommer gruppen med idéer om vilka som vore de bästa sätten att förändra situationen och lösa problemet. Man kan också be experten ge råd om hur man kan påverka missförhållandet. Gör någon instans redan något åt företeelsen? Hur skulle unga kunna påverka den företeelse som de valt eller få människor att uppmärksamma den? Hurdana sätt att påverka skulle man kunna använda?

Man kan fortsätta arbetet med Påverka: Drömmar blir verklighet eller Påverka: Om jag fick bestämma...-övningar.

67. Påverka: Drömmar blir verklighet | 4.–9. åk |

I övningen kommer man med idéer till lösningar på problem och övar färdigheter i medborgarengagemang.

Eleverna fortsätter med Grundorsaker-övningen [66] i grupper.

Fas 1: Drömkarta

Be eleverna göra en drömkarta där de visionerar hur världen skulle se ut om missförhållandet i Grundorsaker-övningen skulle bli löst. Hjälpfrågor: Vilka vore bra konsekvenser av att missförhållandet skulle bli löst? Hur skulle människan, naturen och ekonomin må? Gör en lista över bra saker som skulle följa av dessa bra konsekvenser.

Betrakta sedan trädet som man gjorde i Grundorsaker-övningen. Vad borde förändras i trädet för att den positiva drömmen skulle vara möjlig? Gör en lista över krav på förändring.

Fas 2: Hjärnstorm

Därefter kommer eleverna med idéer om hur man genom olika och varierande sätt kan få till stånd en förändring och uppnå ett positivt resultat. Uppmuntra eleverna att tänka modigt och kreativt samt att anteckna så många idéer som de kommer på, utan att censurera dem i detta skede.

Fas 3: Filtrering

Efter att ni gjort en lista över idéer, be att eleverna granskar dem kritiskt:

- Löser idén grundorsakerna till problemet?
- Skulle idén orsaka problem någon annanstans?
- Tar idén hänsyn till de människor som problemet och dess lösning berör?
- Skulle idén kunna få till stånd den förändring som ni önskar?
- Skulle man kunna bedöma hur man lyckats? Hur?
- Är idén genomförbar? Varför? Varför inte?

Be därefter att grupperna väljer bland sina idéer till lösning en som verkar stark.

Fas 4: Från idé till handling

Sedan gör man i smågrupperna en plan för hur man skulle kunna genomföra idén.

Stödfrågor för att göra en plan:

- **Ramar:** I vilken omfattning vill ni genomföra er plan: på individuell nivå, den egna närmaste omgivningen, Finland, Europa, världen...?
- **Människor:** Vem måste man få med: som expert, för att genomföra, stödja, höra om planen?
- **Hur:** Vilka medel används för att genomföra planen?

Be till slut att eleverna ska fundera över om planen är realistisk och effektiv.

- **Utmaningar:** Vilka utmaningar kan man möta vid genomförande av planen? Hur skulle man kunna lösa utmaningarna?
- **Utvärdering:** Hur skulle man kunna utvärdera genomförandet?

Fas 4: Alla med!

Gör en presentation om er handlingsplan för den övriga klassen. Syftet med presentationen är att få alla att bli intresserade av er plan.

I presentationen berättar ni på det sätt som ni själva vill följande:

- Hurdan är den värld som ni drömmer om: "Vi önskar att vi hade en värld där..."
- På vilket problem har ni tänkt lösningar: "Men tyvärr är problemet att..."
- Hurdan verksamhet har ni planerat: "Vi kan emellertid förändra världen så här..."
- Hur kan andra delta i kampanjen och varför lönar det sig för dem att delta: "Du kan också komma med..."

Presentationen kan göras i önskat format: en videoinspelning [till exempel en vlogg], en talad redogörelse, en minipjäsa, en samhällelig reklam, ett hörspel eller en serie som sätts upp på väggen, och presentationen kan innehålla till exempel en inkluderande minifrågesport, ett utmanings- eller gissningsspel, en petition eller till exempel ett medborgarinitiativ.

Diskutera till slut tillsammans med hela klassen:

Hur fick ni andra att bli intresserade av er handlingsplan? Hurdana presentationer inspirerade dig? Hur kan kunskaper om och förståelse av företaget samt ökad empati förändra världen? Vilket skulle öka handlingsplanens trovärdighet?

Källa: Övningen utgår från Fredsskolans [www.rauhankoulu.fi] övningar.

68. Påverka: Om jag fick bestämma... | 4.–9. åk |

I övningen lär man sig att skriva och hålla ett anförande som tar ställning.

Övningen kan göras ensam, i par eller i smågrupper.

Be att eleverna ska reflektera över och skriva ner företeelser och missförhållanden som de skulle vilja påverka. Objektet som de vill påverka kan vara personligt för dem, något som ingår i den egna vardagen eller en större, global företeelse. Det kan också vara ett missförhållande som kommit fram i Grundorsaker-övningen.

Hjälprågor för reflektioner: Vilken sak eller vilket missförhållande har på sistone betydelse, väckt diskussioner eller känts irriterande eller orättvist? Om du hade makten att förändra något i samhället, vad skulle du förändra?

Planera ett kort anförande om temat. Presentera och motivera era egna åsikter om temat då ni håller anförandet.

Hjälprågor för att skriva anförandet:

- Vad vill jag förändra?
- Varför är saken viktig?
- För vilka är saken viktig?
- Hurdan förändring skulle behövas för att detta ska bli verklighet?
- Vilka ansvarar för förändringen – vem kan få till stånd en förändring?

Varje elev eller grupp håller i tur och ordning sitt anförande. Läraren eller en av eleverna antecknar synligt de åsikter och ställningstaganden som kommer fram i anförandena. Till slut går man igenom alla ställningstaganden och diskuterar hur man allra bäst skulle få uppmärksamhet för dem. Skulle detta kunna bli en nyhet eller en insändare? Vore det bra att ordna ett evenemang eller en kampanj för att missförhållandet skulle få uppmärksamhet och så att man skulle kunna förändra det? Diskutera tillsammans eller i smågrupper vilka saker ni ska börja driva och hur. Skriv också ner olika sätt att påverka eller att få uppmärksamhet för företeelsen.

Källa: Pidä silmät auki – jutuntekijän opas, s. 9 [2017]. Länk till källan finns i e-handboken i samband med uppgiften i fråga.

Uppgiftshelheten har bearbetats utifrån uppgiften i materialet i Pidä silmät auki – Jutuntekijän opas som producerats av Tidningarnas Förbund. Tidningarnas Förbunds verksamhet inom mediepedagogik främjar barns och ungas kritiska mediekompetens och användningen av nyhetsmedier i undervisningen. Övningarna i Jutuntekijän opas har tagits fram av Nuorten ääni -toimitus. Det är Helsingfors stads ungdomstjänsters media- och demokratifostransprojekt, där unga får sin röst hörd i medier.

69. Undersök: På spaning efter det ideala samhället | 4.–9. åk | 👥🌐

Syftet med övningen är att bekanta sig med olika samhällsideal och identifiera drag i demokratiska samhällen. Samtidigt övar man demokratifärdigheter: att argumentera, lyssna, tänka kritiskt och rösta.

Dela upp klassen i sju smågrupper. Varje smågrupp får ett informationskort där man berättar om en samhällsideologi, ett statsskick eller ett demokratiskt ideal. Elevernas uppgift är att

1. bekanta sig med sitt tema
2. hitta en existerande stat [i historien eller nutid] där systemet eller ideologin har blivit verklighet
3. göra en plan för hur man skulle kunna motivera för andra att det egna systemet är det bästa
4. yckas övertyga de övriga eleverna om att detta system är det bästa och borde införas i Finland.
5. till slut röstar eleverna om det bästa systemet [eller de bästa motiveringarna].

Fas 1:

Grupperna läser informationskortet och gör en tankekarta om dess innehåll. Informationen kompletteras med uppgifter från nätet eller undervisningsmaterial. Som sökord kan man använda centrala begrepp i informationskortet samt ord som synliggör de demokratiska rättigheterna eller bristen på dem, till exempel "demokratiska rättigheter", "demokratiska stater", "autoritarism", "diktatur", "demonstration", "den fria pressen" och så vidare.

Fas 2:

Grupperna söker en existerande stat [i historien eller nutid] där systemet eller ideologin har blivit verklighet och en där den inte har genomförts och som de bekantar sig närmare med.

Använd de stater som ni valt som exempel när ni jämför:

- Hur känner man igen en demokratisk stat?
- Hur känner man igen en stat utan demokrati?
- Finns det dissidenter, demonstrationer, medborgarverksamhet, fri press i referensländerna? Om inte, varför? Hur behandlar staten dissidenter?
- Vilka problem orsakar bristen på demokrati medborgarna?

Fas 3:

Sedan är gruppernas uppgift att övertyga andra om att den ideologi som beskrivs i deras kort är den bästa – oberoende av om den fungerar i verkligheten eller om den respekterar mänskliga rättigheter.

Gruppen planerar ett gemensamt anförande som ska övertyga andra. På vilka grunder är det egna systemet det bästa? Använd de stater som ni valt som exempel på hur värläsa system fungerar.

Hjälppådrag för att skriva talet:

- Hurdan ideologi eller hurdan ideal / system representerar ni?
- Vilka vore de goda följderna om detta system skulle råda?

Fas 4: lobbying

Grupperna delas upp i nya smågrupper så att varje ny grupp har en elev från de förra smågrupperna. I de nya grupperna har varje elev en minut på sig att berätta varför det egna systemet är strålande. De övriga eleverna kan ställa preciserande frågor och utmana talaren. Läraren kan ta tid och säga när man ska byta talare, så att alla i smågruppen får tala.

Fas 5: omröstning

Alla har en röst i omröstningen. Man får inte rösta på gruppens egen presentation. Varje grupp presenterar i tur och ordning sitt system för mötet och försöker än en gång övertyga andra om hur utmärkt det är. De övriga eleverna får ställa preciserande frågor och kommentera presentationen.

Efter varje presentation ordnas en omröstning. Om förslaget får mer JA-röster går det igenom, dvs. klassen har på låtsas valt ideologin / idealet / systemet i fråga som ett nytt system för Finland. Om förslaget får mer NEJ-röster, förkastas förslaget.

Avslutningsdiskussion:

- Är ni nöjda med omröstningens resultat? Varför?
- Hur kändes det att förespråka ett system som man inte tror på eller som man tror på?
- Vilka slags motiveringar var allra effektivast? Vilka slags motiveringar var svagast?
- Vad värdjade ni till då ni påverkade varandra [känslor, intellektet, fakta, ekonomin, solidaritet...]
- Vilken ideologi var den mest bekanta? Varför?
- Hurdant politiskt system har Finland?
- Vad tycker ni vore ett perfekt samhällssystem? Vilka olika drag skulle förenas i det?
- I vilken form av demokrati är det lättast att för barn och unga att delta?

Övningens källa: Allianssi ry [2011] rollspelet Gaia – Kansojen kokous Länken finns i e-handboken i samband med uppgiften i fråga.

Diskutera och rösta om saker i skolans vardag som eleverna vill utveckla.

Öva att berätta om sin egen åsikt, motivera, rösta och komma med nya idéer på barnens möte.

Be att eleverna ska ställa frågor om eller lyfta fram missförhållanden som förekommer i skolans vardag och som de skulle vilja utveckla.

- 1. Att lyfta fram ett missförhållande:** När en elev kommer på ett missförhållande eller ett utvecklingsområde, be honom eller henne berätta
 - varför missförhållandet är ett missförhållande – hur påverkar det elever?
 - vilka goda följder kan det få om missförhållandet ändras?
- 2. Att lyssna på andra:** Man ber andra ge sina åsikter om nämnda missförhållande. Förutom att berätta verbalt om sin åsikt eller synpunkt kan man också uttrycka sig genom att rita, fotografera eller visa på en bild.
- 3. Omröstning:** Efter att alla missförhållanden har presenterats kan eleverna rösta i vilka alla missförhållanden man ska ingripa. Omröstningen kan genomföras till exempel så här: "Elever som är av samma åsikt kan stå upp / göra tummen upp / lyfta upp ett smiley-kort".
- 4. Att söka lösningar:** När tillräckligt många anser att man ska ingripa i ett missförhållande diskuterar man tillsammans
 - Vem som skulle kunna ingripa i det?
 - Kan eleverna själva göra något åt saken?
 - Åt vem borde man berätta om saken [till exempel andra elever, föräldrar, lärare...]

Till slut kan man åter rösta om vilken åtgärd som ska väljas och komma överens om genomförande av den.

Det är viktigt att lyfta fram i diskussionen att allas åsikter är viktiga och att det inte finns rätta eller felaktiga svar på frågorna. Det är viktigt att situationen är trygg: alla har rätt att bilda en helt egen åsikt [även om kompisens bredvid skulle vara av annan åsikt] och berätta om den. Man får inte kritisera andras åsikter.

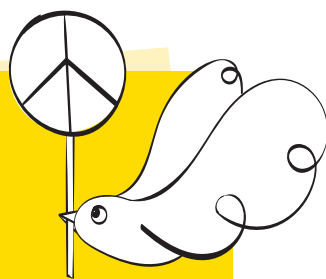
71. Bedömning: Bedömning med hjälp av en sträcka | 1.–9. åk |

Föreställ er en sträcka mitt i klassrummet. I ena änden av sträckan är man HELT AV SAMMA ÅSIKT och i andra HELT AV ANNAN ÅSIKT. Mitt i sträckan är JAG VET INTE. Läs åt eleverna påståenden och be dem ställa sig på sträckan vid en punkt som allra bäst motsvarar elevens egen bedömning om påståendet. Du kan variera frågorna och välja ur listan frågor som är lämpliga för åldersgruppen.

När eleverna har ställt sig på sträckan be dem uttrycka några tankar. Varför står det på den punkt de valt? Vad annat skulle de ännu vilja lära sig om påverkan?

Påståenden:

- Jag vågar uttrycka min åsikt.
- Jag kan motivera min åsikt.
- Jag kan lyssna på andras åsikt.
- Jag tror att barn och unga kan förändra världen med sina gärningar.
- Jag vill bidra till att främja saker som är viktiga för mig.
- Jag känner till metoder som kan användas för att undersöka och lära sig att förstå komplicerade problem eller företeelser.
- Jag vet hur man kan närma sig lösningar också på stora problem.
- Jag kan betrakta påverkansverksamhet kritiskt – också när man försöker påverka mig.
- Jag kan berätta om sätt att förändra världen.
- Jag kan använda sätt att förändra världen.

Lärarens handbok

Temadagar om Agenda 2030

Handboken erbjuder lärare i grundskolan utgångspunkter, idéer och verktyg som är lätta att använda för att genomföra mångvetenskapliga lärområden eller fenomenbaserade projekt om teman som gäller FN:s mål för hållbar utveckling. Handboken består av fem helheter som fokuserar på olika teman:

1. Agenda 2030 – helhet för hållbar utveckling
2. Klimatåtgärder – klimatförändringens orsaker och konsekvenser
3. Ansvarsfull konsumtion – produkternas globala kedjor
4. Jämlikhet och mänskliga rättigheter – likvärdighet bygger fred
5. Demokrati och delaktighet – att påverka nära och fjärran

Handboken uppmuntrar till att behandla stora frågor inom globalfostran. Temana, som har sin utgångspunkt i målen för Agenda 2030, gagnas av mångvetenskapligt arbete, eftersom de är omfattande teman som berör alla och har en kontaktyta med alla läroämnen i skolan. Ett mångvetenskapligt synsätt stöder behandlingen av stora frågor som innehåller motstridigheter och väcker känslor. Målet för handbokens uppgifter är inte att ge färdiga, slutgiltiga svar, utan att styra eleven mot rätt slags frågor och ge verktyg för kritisk förståelse av temana.

